

SABIEDRISKO
PAKALPOJUMU
REGULĒŠANAS
KOMISIJA

KONSULTĀCIJU DOKUMENTS

Par Ziņojumu par tirgu analīzi

par Eiropas Komisijas 2014. gada 9. oktobra Ieteikumā 2014/710/ES par konkrētajiem produktu un pakalpojumu tirgiem elektronisko sakaru nozarē, kuros var būt nepieciešams *ex ante* regulējums saskaņā ar Direktīvu 2002/21/EK par kopējiem reglamentējošiem noteikumiem attiecībā uz elektronisko komunikāciju tīkliem un pakalpojumiem, minēto tirgu:

Nr.4 – Vairumtirdzniecības līmeņa augstas kvalitātes piekļuve fiksētā vietā

2019.gada 20.jūnijā

Rīga

Ūnijas iela 45
Rīga, LV-1039
Latvija

T: +371 67097200
F: +371 67097277
E: sprk@sprk.gov.lv

www.sprk.gov.lv

Satura rādītājs

1. Kopsavilkums	4
2. Ievads	5
2.1. Izmantotā terminoloģija, jēdzieni un definīcijas	5
2.2. Elektronisko sakaru likums	6
2.3. Noteikumi	8
2.4. EK ieteikumi par attiecīgajiem produktu un pakalpojumu tirgiem elektronisko sakaru nozarē	8
3. Iepriekšējās tirgus 4 analīzes kārtas un lēmumi	9
3.1. Tirgus 4 analīzes pirmās kārtas rezultāti	9
3.2. Tirgus 4 analīzes otrās kārtas rezultāti	10
3.3. Tirgus 4 analīzes trešās kārtas rezultāti	10
3.4. Situācija Ieteikumā 2003 minētajā tirgū 7 un 14	13
4. Konkrētais tirgus un attiecīgie pakalpojumi.....	14
4.1. Vispārīgs nomāto līniju, VPN un augstas kvalitātes interneta piekļuves pakalpojumu raksturojums.....	14
4.2. Gala posmu un maģistrālo posmu nodalīšana	19
4.3. Tirgus 4 raksturojums.....	19
4.4. Procedūra	21
5. Tirgus definēšana	22
5.1. Tirgus definēšana mazumtirdzniecības līmenī	23
5.1.1. Tradicionālās (analogās un ciparu) un Ethernet nomātās līnijas	23
5.1.2. Virtuālie privātie tīkli	26
5.1.3. Augstas kvalitātes interneta piekļuves pakalpojums	28
5.1.4. WDM	30
5.1.5. Pārraidē vide	30
5.1.6. Augstas kvalitātes piekļuves pakalpojumu segmentēšana pa ātrumiem	32
5.2. Tirgus definēšana vairumtirdzniecības līmenī.....	32
6. Tirgus analīze.....	33
6.1. Ģeogrāfisko teritoriju iedalījums	33
6.2. Tarifi un tarifu atšķirības ģeogrāfiskās teritorijās	35
6.3. Tirgus daļas mazumtirdzniecībā.....	36
6.4. Tirgus daļas vairumtirdzniecībā	38
6.5. Šķēršļi ienākšanai tirgū vai elektronisko sakaru tīkla pārklājuma paplašināšanai	

6.6. Nepietiekama kompensējošā pirktspēja	42
6.7. Kontrole pār būtisku infrastruktūru un tehnoloģiska rakstura priekšrocības	43
6.8. Mēroga un apjoma ekonomikas priekšrocības.....	44
6.9. Rezultāti	45
7. Saistības	46
8. Nacionālā konsultācija	46
9. Konkurences padomes viedoklis	47
10. Eiropas Savienības mēroga konsultācija	47

1. Kopsavilkums

Ziņojums par tirgus analīzi sagatavots par Eiropas Komisijas 2014.gada 9.oktobra Ieteikumā 2014/710/ES par konkrētajiem produktu un pakalpojumu tirgiem elektronisko sakaru nozarē minēto tirgu: vairumtirdzniecības līmeņa augstas kvalitātes piekļuve fiksētā vietā (tirgus 4). Līdz šim analizētais tirgus nozīmēja komersantam ar būtisku ietekmi tirgū pienākumu dot piekļuvi sava elektronisko sakaru tīkla nomāto līniju gala posmiem citiem elektronisko sakaru komersantiem, kuri vēlas sniegt nomāto līniju pakalpojumus galalietotājiem, bet kuriem nav tik plašs elektronisko sakaru tīkla pārklājums kā komersantam ar būtisku ietekmi tirgū.

Pirmajā tirgus analīzes kārtā 2007.gadā Regulators noteica vienu komersantu – SIA "Tet" par komersantu ar būtisku ietekmi analizētajos tirgos, kā arī noteica SIA "Tet" saistības un pienākumus attiecībā uz tradicionālām (t.sk. analogām) nomātām līnijām līdz 2 Mbit/s.

Otrajā tirgus analīzes kārtā 2009.gadā Regulators uzskatīja, ka pirmajā tirgus analīzes kārtā SIA "Tet" noteiktās saistības un pienākumi bija jā saglabā un nav nepieciešams tos grozīt vai atcelt.

Trešajā tirgus analīzes kārtā 2015.gadā Regulators uzskatīja, ka pirmajā tirgus analīzes kārtā SIA "Tet" noteiktās saistības un pienākumi bija jā saglabā, kā arī SIA "Tet" tika noteiktas papildus saistības un pienākumi attiecībā uz tradicionālām nomātām līnijām ar ātrumu virs 2 Mbit/s, kā arī Ethernet nomātām līnijām.

Šī ir iepriekšminēto tirgu analīzes ceturtā kārtā. Analizētie tirgi ir vairumtirdzniecības abstrakti tirgi un tos nepieciešams regulēt, ja saistītajos mazumtirdzniecības tirgos nav vērojama efektīva konkurence. Atbilstoši Eiropas Komisijas ieteikumam par attiecīgajiem produktu un pakalpojumu tirgiem elektronisko sakaru nozarē, saistītais mazumtirdzniecības tirgus vairs neattiecas tikai uz nomātām līnijām, bet attiecas arī uz virtuāliem privātiem tīkliem un augstas kvalitātes interneta piekļuves pakalpojumiem. Tāpēc vispirms Regulators vērtē konkurences apstākļus mazumtirdzniecībā. Vērtējot konkurējošos apstākļus, Regulators ņem vērā elektronisko sakaru komersantus, kas nodrošina šādus pakalpojumus: Ethernet nomātās līnijas, Ethernet un IP virtuālos privātos tīklus un augstas kvalitātes interneta piekļuves pakalpojumus, kas nodrošināti pa varu, optiku vai izmantojot bezvadu tehnoloģijas.

Alternatīvu un inovatīvu pakalpojumu nodrošināšana ir mainījusi konkrētā tirgus struktūru. Galalietotājiem, pārejot uz publisko interneta piekļuves pakalpojumu ar mākoņpakalpojumu izmantošanu, nomātās līnijas kā pakalpojums ir zaudējis tā aktualitāti. Pēdējā laikā virtuālos privātos tīklus galalietotāji aizvieto ar pašu izveidotiem virtuāliem privātiem tīkliem, izmantojot jaunās SD-WAN tehnoloģijas, kur nepieciešams tikai publiskais interneta piekļuves pakalpojums. Paredzams, ka nākotnē šādu virtuālo privāto tīklu izmantošana būtiski pieaugs. Paredzams arī, ka gan nomātās līnijas, gan virtuālie privātie tīkli būs nišas tirgus pakalpojumi, kurus izmantos tikai galalietotāji ar īpaši specifiskām kvalitātes prasībām.

Attiecībā uz tirgu 4, SIA "Tet" nenodrošina regulētos pakalpojumus. Pastāv operatori, kuri brīvprātīgi nodrošina Ethernet tehnoloģijas gala posmus vairumtirdzniecībā, lai citi operatori varētu galalietotājiem nodrošināt nomātās līnijas vai virtuālos privātos tīklus. SIA "Tet" ir viens no šo operatoru lielākajiem piekļuves saņēmējiem.

Gan tirgus daļu aprēķins, gan dažādi analizētie kritēriji liecina, ka tirgu 4 vairs nav nepieciešams regulēt. Regulators uzskata, ka iepriekšējās tirgus analīzes kārtās SIA "Tet" noteiktās speciālās prasības ir jāatceļ.

2. Ievads

Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisija (turpmāk – Regulators) regulē elektronisko sakaru nozari, lai maksimizētu galalietotāju saņemto labumu un lai veicinātu ilgtermiņa konkurences attīstību un investīcijas. Galalietotājs saņems maksimālo labumu, ja tam būs izvēle starp vairākiem elektronisko sakaru pakalpojumu sniedzējiem, kuri piedāvā konkurētspējīgu pakalpojuma cenu, augstu pakalpojuma kvalitāti un citus galalietotājam svarīgus pakalpojuma parametrus. Regulatora mērķis ir veicināt atvērtu, godīgu un efektīvu konkurenci un katrs Regulatora pieņemtais lēmums ievieš izmaiņas konkurences apstākļos. Tādēļ Regulatoram, pieņemot lēmumus, jāizvērtē vai potenciālais labums galalietotājam pārsniedz iespējamo kaitējumu, ko nodara tā iejaukšanās tirgū.

Lai veicinātu konkurenci elektronisko sakaru nozarē, Elektronisko sakaru likumā (turpmāk – ESL), ņemot vērā Eiropas Savienības regulējumu, ir noteiktas Regulatora tiesības definēt konkrētos pakalpojumu tirgus (tirgu definēšana), veikt definēto tirgu analīzi konkurences novērtēšanai šajos tirgos, noteikt elektronisko sakaru komersantus (turpmāk – komersants) ar būtisku ietekmi tirgū (turpmāk – BIT), kā arī piemērot, saglabāt, grozīt vai atcelt speciālas prasības (saistības) komersantiem, kuru ietekme konkrētajā tirgū atzīta par būtisku (saistību noteikšana).

Tikai tad, ja, nepastāvot regulēšanai tirgū, tajā ir iespējama galalietotājam nelabvēlīga rīcība, tirgus ir uzskatāms par piekritīgu apsteidzošai (*ex-ante*) regulēšanai. Tādēļ katra vairumtirdzniecības tirgus analīzes pamatā ir ietekmēto mazumtirdzniecības tirgu identificēšana, no kura izriet saistīto vairumtirdzniecības tirgu identificēšana, definēšana un analīze.

Analizējot tirgus, tiek ņemta vērā ne tikai esošā informācija par darbību un rīcību pagātnē, bet arī iespējamā tirgus attīstība nākamo divu līdz trīs gadu laikā. Tādēļ Ziņojumā par tirgu analīzi tiek iekļautas attīstības tendences, kuras var tikt prognozētas Ziņojuma par tirgu analīzi pārskata periodā.

[Ziņojumā par tirgus analīzi ierobežotas pieejamības informācija ir aizklāta ar melnu krāsu].

2.1. Izmantotā terminoloģija, jēdzieni un definīcijas

Veicot tirgus analīzi, tiek analizētas komersantu veiktās darbības tirgū. ESL definē komersantu kā komersantu, kas veic divu veidu darbības – nodrošina elektronisko sakaru tīklu vai sniedz pakalpojumu.

ESL definē iepriekš minētās darbības šādā veidā:

- elektronisko sakaru tīkla nodrošināšana – elektronisko sakaru tīkla izveide, attīstīšana, ekspluatācija, kontrole un piekļuves nodrošināšana tam¹;
- elektronisko sakaru pakalpojums – pakalpojums, kuru parasti nodrošina par atlīdzību un kurš pilnīgi vai galvenokārt sastāv no signālu pārraidīšanas elektronisko sakaru tīklos².

Definējot konkrētos tirgus atbilstoši konkurences tiesībām, ir jāidentificē:

- visi tie pakalpojumi, kas veido identificējamu tirgus produktu (preču vai pakalpojumu tirgi);

¹ ESL 1.panta 12.punkts

² ESL 1.panta 9.punkts

- ģeogrāfiskā teritorija, kurā tiek sniegtas preces vai pakalpojumi (ģeogrāfiskie tirgi).

Definējot konkrētos tirgus atbilstoši Eiropas Savienības praksei, ir jāidentificē tirgus funkcionālais līmenis:

- tirgi, kuros produkti tiek piedāvāti vairumtirdzniecībā (vairumtirdzniecības produktu tirgi);
- tirgi, kuros produkti tiek piedāvāti mazumtirdzniecībā (mazumtirdzniecības produktu tirgi).

Elektronisko sakaru nozarē tirgus sadalījums funkcionālā līmenī tiek izmantots tādēļ, ka regulējums, ko Regulators var piemērot vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības produktu tirgiem, atšķiras. Elektronisko sakaru nozarē vairumtirdzniecības pakalpojumu tirgū tiek sniegti pakalpojumi, ko viens komersants sniedz citam komersantam, un parasti tā ir daļa no elektronisko sakaru tīkla nodrošināšanas, t.i. pakalpojumi, kas tiek sniegti, nodrošinot piekļuvi, starpsavienojumu vai tālākpārdošanu. Savukārt mazumtirdzniecības pakalpojumu tirgū tiek sniegti pakalpojumi galalietotājiem. Atbilstoši ESL 1.panta 2.punktam abonents ir fiziskā vai juridiskā persona, kas ir noslēgusi līgumu ar elektronisko sakaru pakalpojumu sniedzēju par konkrētu elektronisko sakaru pakalpojumu saņemšanu, savukārt galalietotājs atbilstoši ESL 1.panta 14.punktam ir elektronisko sakaru pakalpojumu lietotājs, kas šos pakalpojumus neizmanto elektronisko sakaru pakalpojumu nodrošināšanai citām personām.

Regulators, definējot konkrētos tirgus, izvērtē gan mazumtirdzniecības pakalpojumu tirgus, gan attiecīgos vairumtirdzniecības pakalpojumu tirgus.

2.2. Elektronisko sakaru likums

ESL nosaka tirgus definēšanas un analīzes procesu:

- ESL 1.panta 7.punkts paredz, ka BIT ir tāds komersanta stāvoklis tirgū, kas līdzvērtīgs dominējošam stāvoklim.
- Ņemot vērā komersantu sniegto informāciju un pakalpojumu tirgus analīzes rezultātus, Regulators saskaņā ar ESL 31.panta otro daļu nosaka, vai konkrētajā tirgū ir efektīva konkurence. Ja tirgus analīzes rezultātā Regulators konstatē, ka tirgū nav efektīvas konkurences, tas pieņem lēmumu par analīzes rezultātā konstatētajām problēmām adekvātu un samērīgu speciālu prasību piemērošanu, saglabāšanu, grozīšanu vai atcelšanu komersantiem Regulatora noteiktajā kārtībā. Saskaņā ar ESL 31.panta trešo daļu, ja Regulators konstatē, ka tirgū pastāv efektīva konkurence, tas nepiemēro vai atceļ speciālās prasības komersantiem ar BIT. Saskaņā ar ESL 31.panta ceturto daļu, ja Regulators konstatē, ka tirgū nav efektīva konkurence, tas nosaka komersantus, kuriem šajā tirgū ir būtiska ietekme saskaņā ar ESL 29.pantu.
- ESL 29.panta pirmā daļa noteic, ka Regulators pēc pakalpojumu tirgus definēšanas un tirgus analīzes var noteikt komersantus, kuriem ir būtiska ietekme konkrētā tirgū. Regulators savu lēmumu pārskata ik reizi, kad tiek veikta pakalpojumu tirgus definēšana un tirgus analīze.
- ESL 29.panta otrā daļa paredz, ka Regulators var atzīt, ka komersantam ir BIT, ja tas individuāli vai kopā ar citiem komersantiem šajā tirgū atrodas tādā stāvoklī, kas ir līdzvērtīgs dominējošam stāvoklim, tas ir, ekonomiskā spēka stāvoklī, kas tam līdz zināmam līmenim ļauj rīkoties neatkarīgi no citiem komersantiem, lietotājiem vai galalietotājiem. Izvērtējot, vai viens vai vairāki komersanti ir dominējošā stāvoklī tirgū,

Regulators pēc iespējas ievēro Eiropas Komisijas (turpmāk – EK) izstrādātās tirgus analīzes un BIT novērtēšanas vadlīnijas.

- ESL 29.panta trešā daļa paredz, ka komersantam, kuram ir būtiska ietekme atsevišķā tirgū (pirmais tirgus), var būt būtiska ietekme arī saistītā tirgū (otrais tirgus), ja saikne starp šiem diviem tirgiem ļauj ietekmi vienā tirgū paplašināt uz otru (saistīto) tirgu, tādējādi nostiprinot komersanta ietekmi tirgū. Lai to novērstu, Regulators var noteikt saistības piekļuves vai starpsavienojumu jomā.
- ESL 30.panta pirmā daļa paredz, ka Regulators, ievērojot pakalpojumu ģeogrāfisko dalījumu un citus valstī esošus īpašus apstākļus, kā arī EK ieteikumu par attiecīgajiem produktu un pakalpojumu tirgiem elektronisko sakaru nozarē, nosaka konkrētos pakalpojumu tirgus.
- ESL 30.panta otrā daļa paredz, ka, nosakot konkrētos pakalpojumu tirgus, Regulators konsultējas ar komersantiem Regulatora noteiktajā konsultāciju kārtībā un, ja nepieciešams, ar Konkurences padomi.
- Saskaņā ar ESL 8.panta pirmās daļas 13.punktu Regulators paziņo un nosūta Eiropas Savienības dalībvalstu regulatoriem, EK un Eiropas Elektronisko sakaru regulatoru iestādei (turpmāk – BEREC) saskaņošanai uz vienu kalendāro mēnesi plānoto pasākumu kopumu (projektu) un tā pamatojumu attiecībā uz pakalpojumu tirgus definēšanu, komersanta ar BIT noteikšanu un lēmuma projektu par speciālo prasību piemērošanu, saglabāšanu, grozīšanu vai atcelšanu šādam komersantam, kā arī par plānotajām komersantam piemērojamām saistībām attiecībā uz piekļuvi, starpsavienojumu un pasākumiem, kas var ietekmēt tirdzniecību starp dalībvalstīm. Regulators, uzklusot un ņemot vērā Eiropas Savienības dalībvalstu regulatoru, EK un BEREC viedokli, var izdarīt grozījumus plānoto pasākumu kopumā un piemērojamās saistībās un par to paziņo EK.
- ESL 8.panta pirmās daļas 15.punkts noteic, ka Regulators paziņo EK un BEREC visus pieņemtos lēmumus attiecībā uz pakalpojumu tirgus definēšanu, komersanta ar BIT noteikšanu un lēmuma projektu par speciālo prasību piemērošanu, saglabāšanu, grozīšanu vai atcelšanu šādam komersantam, kā arī par plānotajām komersantiem piemērojamām saistībām attiecībā uz piekļuvi, starpsavienojumu un pasākumiem, kas var ietekmēt tirdzniecību starp dalībvalstīm.
- ESL 8.panta pirmās daļas 17.punkts noteic, ka Regulators, pieņemot lēmumus saskaņā ar ESL 30., 31. un 31.¹pantu, pēc iespējas ievēro BEREC pieņemtos atzinumus un kopējās nostājas.
- Saskaņā ar ESL 31.¹ panta pirmo daļu, ja Regulators par tāda plānotā lēmuma projektu vai plānoto pasākumu kopumu attiecībā uz tirgus definēšanas vai analīzes procedūrām, kurš var ietekmēt tirdzniecību starp dalībvalstīm un kura mērķis ir uzlikt, grozīt vai atcelt kādu operatora pienākumu, saņem EK paziņojumu, kurā norādīti iemesli, kāpēc lēmuma projekts vai plānoto pasākumu kopums var radīt šķēršļus iekšējam tirgum, vai saņem norādījumus par tā neatbilstību Eiropas Savienības tiesību aktiem, Regulators lēmumu vai plānoto pasākumu kopumu nepieņem vēl trīs mēnešus pēc EK paziņojuma. Ja šāds paziņojums netiek sniegts, Regulators var pieņemt lēmumu vai plānoto pasākumu kopumu, pēc iespējas ņemot vērā EK, BEREC vai citu valstu regulatoru ieteikumus.

2.3.Noteikumi

Lai veiktu nepieciešamos pasākumus tirgus definēšanai un tirgus analīzei, ESL noteic, ka Regulators izdod šādus normatīvos aktus:

- nosaka un publicē kārtību, kādā veicamas publiskās konsultācijas ar tirgus dalībniekiem saskaņā ar ESL 8.panta pirmās daļas 11.punktu un 30.panta otro daļu;
- tirgus analīzei nepieciešamās informācijas apjomu un iesniegšanas kārtību saskaņā ar ESL 31.panta pirmo daļu.

Nemot vērā ESL noteikto, Regulators ir noteicis tirgus analīzei nepieciešamās informācijas apjomu un iesniegšanas kārtību ar Regulatora 2016.gada 25.augusta lēmumu Nr.1/15 „Noteikumi par tirgus analīzei nepieciešamās informācijas apjomu un iesniegšanas kārtību” (turpmāk - Noteikumi) un Regulatora 2017.gada 21.decembra lēmumu Nr.1/40 “Informācijas iesniegšanas noteikumi elektronisko sakaru nozarē” (turpmāk – Noteikumi Nr.1/40).

Noteikumu Nr.1/40 6¹.punkts paredz, ka komersants iesniedz Regulatoram divas reizes gadā līdz 1.augustam par esošā kalendārā gada 1.pusgadu un līdz 1.februārim par iepriekšējā kalendārā gada 2.pusgadu šo noteikumu 3.pielikumā noteikto informāciju par regulēto pakalpojumu rādītājiem elektronisko sakaru nozarē.

Saskaņā ar Noteikumu 5.punktu Regulators, izvērtējot informāciju par elektronisko sakaru pakalpojumu rādītājiem, kuru komersanti ir iesnieguši Regulatoram noteiktajā laikā un kārtībā, nosaka tos komersantus, kuru attiecīgā sniegtā elektronisko sakaru pakalpojuma kopējais īpatsvars ir vismaz 95%, dilstošā secībā no attiecīgā elektronisko sakaru pakalpojuma sniegšanas kopējiem ieņēmumiem.

Komersantam, kuru Regulators noteicis saskaņā ar Noteikumu 5.punktu, Regulators nosūta tās Noteikumu 2.pielikuma veidlapas, kuras attiecas uz šo elektronisko sakaru pakalpojumu sniegšanu. Saskaņā ar Noteikumu 7.punktu Regulators nosūta komersantam, kuru Regulators noteicis kā komersantu ar BIT, attiecīgajam konkrētajam tirgum atbilstošas Noteikumu 2.pielikuma veidlapas.

Noteikumu 8.punkts paredz, ka vismaz četriem komersantiem, kura katra īpatsvars no kopējiem ieņēmumiem no attiecīgo elektronisko sakaru pakalpojumu sniegšanas dilstošā secībā ir vislielākais, Regulators nosūta tās Noteikumu 2.pielikuma veidlapas, kuras attiecas uz šo elektronisko sakaru pakalpojumu sniegšanu.

2.4.EK ieteikumi par attiecīgajiem produktu un pakalpojumu tirgiem elektronisko sakaru nozarē

EK 2014.gada 9.oktobra ieteikumā 2014/710/ES par konkrētajiem produktu un pakalpojumu tirgiem elektronisko sakaru nozarē, kuros var būt nepieciešama *ex ante* (apsteidzoša) regulēšana saskaņā ar Direktīvu 2002/21/EK par kopējiem reglamentējošiem noteikumiem attiecībā uz elektronisko komunikāciju tīkliem un pakalpojumiem (turpmāk – Ieteikums 2014) ir minēti četri tirgi:

1. vairumtirdzniecības līmeņa savienojumu pabeigšana fiksētā vietā individuālos publiskos telefonu tīklos;
2. vairumtirdzniecības līmeņa balss savienojuma pabeigšana individuālos mobilajos tīklos;
- 3a) vairumtirdzniecības līmeņa vietēja piekļuve fiksētā vietā (turpmāk – tirgus 3a);
- 3b) plašpatēriņa produktu vairumtirdzniecības līmeņa centralizēta piekļuve fiksētā vietā (turpmāk – tirgus 3b);
4. vairumtirdzniecības līmeņa augstas kvalitātes piekļuve fiksētā vietā (turpmāk - tirgus 4).

Ar Ieteikumu 2014 tika aizstāts EK 2007.gada 17.decembra ieteikums 2007/879/EK par konkrētajiem preču un pakalpojumu tirgiem elektronisko sakaru nozarē, kuros var būt nepieciešama *ex ante* (apsteidzoša) regulēšana saskaņā ar Direktīvu 2002/21/EK par kopējiem reglamentējošiem noteikumiem attiecībā uz elektronisko komunikāciju tīkliem un pakalpojumiem (turpmāk – Ieteikums 2007). Ieteikumā 2014 minētais tirgus 4 atbilst Ieteikumā 2007 minētajam tirgum 6: nomāto līniju gala posmi vairumtirdzniecībā, neatkarīgi no tehnoloģijas, kas izmantota, lai nodrošinātu nomāto vai atvēlēto jaudu. Ieteikumā 2014 minētais tirgus 3b atbilst Ieteikumā 2007 minētajam tirgum 5: platjoslas piekļuve vairumtirdzniecībā. Ieteikumā 2014 ir pārstrukturētas iepriekšminēto tirgu robežas, pārceļot Ieteikumā 2007 minētā tirgus 5 augstas kvalitātes interneta piekļuves pakalpojumu (sīkāk par pakalpojumu skatīt šī ziņojuma sadaļas 4.1. un 5.1.3.) uz Ieteikuma 2014 tirgu 4.

Ar Ieteikumu 2007 tika aizstāts EK 2003.gada 11.februāra ieteikums 2003/311/EK par konkrētajiem preču un pakalpojumu tirgiem elektronisko sakaru nozarē, kuros var būt nepieciešama *ex ante* (apsteidzoša) regulēšana saskaņā ar Direktīvu 2002/21/EK (turpmāk – Ieteikums 2003). Ieteikumā 2007 minētais tirgus Nr.6: nomāto līniju gala posmu vairumtirdzniecība, neatkarīgi no tehnoloģijas, kas izmantota, lai nodrošinātu nomāto vai atvēlēto jaudu atbilda Ieteikumā 2003 minētajam tirgum Nr.13: nomāto līniju gala posmi vairumtirdzniecībā.

3. Iepriekšējās tirgus 4 analīzes kārtas un lēmumi

3.1. Tirgus 4 analīzes pirmās kārtas rezultāti

Pirmajā tirgus analīzes kārtā Regulators noteica vienu komersantu – sabiedrību ar ierobežotu atbildību „Lattelecom”³, vienotais reģistrācijas numurs: 40003052786, juridiskā adrese: Dzirnavu iela 105, Rīga, LV-1011 (turpmāk - SIA - „Tet”) par komersantu ar būtisku ietekmi tirgū 4 ar Regulatora 2007.gada 7.marta lēmums Nr.55 „Par sabiedrības ar ierobežotu atbildību „Lattelecom” būtisku ietekmi nomāto līniju gala posmu vairumtirdzniecības Latvijas Republikas teritorijā tirgū” (turpmāk – Lēmums 55).

Lēmumā 55 Regulators nolēma SIA “Tet” piemērot šādas saistības:

1. Noteikt SIA „Tet” par komersantu ar būtisku ietekmi nomāto līniju gala posmu vairumtirdzniecības Latvijas Republikas teritorijā tirgū.
2. Noteikt SIA „Tet” caurredzamības saistību izstrādāt un publicēt nomāto līniju pamatpiedāvājumu saskaņā ar Regulatora apstiprinātajiem noteikumiem par pamatpiedāvājuma izstrādes kārtību, iekļaujamo informāciju un publicēšanu, kurā iekļauj vismaz nomāto līniju gala posmus ar tādu datu pārraides joslas platumu kā mazumtirdzniecībā piedāvātajām nomātajām līnijām saskaņā ar Regulatora apstiprinātajiem noteikumiem par lietotājiem piedāvājamo nomāto līniju minimālo pakalpojumu kopu⁴.

³ 2019.gada 1.aprīlī sabiedrība ar ierobežotu atbildību “Lattelecom” nomainīja savu nosaukumu uz SIA “Tet”.

⁴ Uz nomāto līniju minimālo kopu attiecas parastās kvalitātes 2-vadu analogās nomātās līnijas radiofrekvenču spektra diapazona balss frekvenču joslā, parastās kvalitātes 4-vadu analogās nomātās līnijas radiofrekvenču spektra diapazona balss frekvenču joslā, speciālās kvalitātes 2-vadu analogās nomātās līnijas radiofrekvenču spektra diapazona balss frekvenču joslā, speciālās kvalitātes 4-vadu analogās nomātās līnijas radiofrekvenču spektra diapazona balss frekvenču joslā, 64 kbit/s sekundē ciparu nomātās līnijas, 2048 kilobiti sekundē nestrukturēto ciparu nomātās līnijas, 2048 kilobiti sekundē strukturēto ciparu nomātās līnijas (D2048S)

3. Noteikt SIA „Tet” caurredzamības saistību paziņot Regulatoram par no cita komersanta saņemtu pieprasījumu par nomāto līniju gala posmu ar datu pārraides joslas platumu lielāku kā 2 Mbit/s desmit dienu laikā no pieprasījuma saņemšanas brīža. Noteikt, ka SIA „Tet” paziņojumā iekļauj vismaz komersanta nosaukumu, pieprasīto nomāto līniju gala posmu veidu un kapacitāti, pieprasīto nomāto līniju gala posmu skaitu.
4. Noteikt SIA „Tet” caurredzamības saistību publiskot nomāto līniju gala posmu ar datu pārraides joslas platumu lielāku kā 2 Mbit/s piedāvājumu un tarifus, gadījumā ja SIA „Tet” to nodrošina.
5. Noteikt SIA „Tet” tarifu regulēšanas un izmaksu aprēķināšanas saistību ievērot Regulatora apstiprināto elektronisko sakaru pakalpojumu izmaksu aprēķināšanas un attiecināšanas metodiku un iesniegt ziņojumu par izmaksu aprēķināšanu un attiecināšanu saskaņā ar Regulatora apstiprināto elektronisko sakaru pakalpojumu izmaksu aprēķināšanas un attiecināšanas metodiku nomāto līniju gala posmu vairumtirdzniecības pakalpojumiem un ar to saistītiem pakalpojumiem, ieņēmumi no kuru sniegšanas aprēķinot tos par katru pakalpojumu atsevišķi iepriekšējā pārskata gadā pārsniedza divpadsmit tūkstošus latu.
6. Noteikt SIA „Tet” tarifu regulēšanas un izmaksu aprēķināšanas saistību iesniegt izmaksu pamatojumu vismaz par šādiem pakalpojumiem:
 - 6.1. nomāto līniju gala posmu ierīkošana;
 - 6.2. nomāto līniju gala posmu abonēšana.
7. Noteikt SIA „Tet” tarifu regulēšanas un izmaksu aprēķināšanas saistību iesniegt Regulatoram pēc Regulatora pieprasījuma pakalpojumu tarifu un izmaksu pamatojumu.
8. Noteikt SIA „Tet” tarifu regulēšanas un izmaksu aprēķināšanas saistību tuvināt nomāto līniju gala posmu vairumtirdzniecības pakalpojumu tarifus izmaksām.
9. Noteikt SIA „Tet” pienākumu veikt atsevišķu uzskaiti piekļuves jomā vairumtirdzniecībā attiecībā uz piedāvātajiem nomāto līniju gala posmiem ar datu pārraides joslas platumu līdz 2 Mbit/s (ieskaitot) un piedāvātajiem nomāto līniju gala posmiem ar datu pārraides joslas platumu lielāku kā 2 Mbit/s saskaņā ar Regulatora apstiprināto elektronisko sakaru pakalpojumu izmaksu aprēķināšanas un attiecināšanas metodiku un apstiprinātajiem noteikumiem par lietotājiem piedāvājamo nomāto līniju minimālo pakalpojumu kopu.

3.2.Tirgus 4 analīzes otrās kārtas rezultāti

Otrajā tirgus analīzes kārtas gaitā 2009.gadā Regulators uzskatīja, ka nav nepieciešams grozīt vai atcelt pirmajā tirgus analīzes kārtā SIA „Tet” ar Lēmumu 55 noteiktās saistības, pienākumus vai noteikt jaunas saistības, pienākumus.

3.3.Tirgus 4 analīzes trešās kārtas rezultāti

Trešajā tirgus analīzes kārtas gaitā 2015.gadā Regulators uzskatīja, ka iepriekš noteiktās saistības un pienākumus SIA “Tet” ir jāsauglabā, bet ir nepieciešams SIA “Tet” noteikt jaunas saistības un pienākumus, un pieņēma šādu lēmumu: 2015.gada 20.augusta lēmums Nr.120 “Par sabiedrības ar ierobežotu atbildību „Lattelecom” būtisku ietekmi vairumtirdzniecības līmeņa augstas kvalitātes piekļuves fiksētā vietā tirgū” (turpmāk – Lēmums 120).

Lēmumā 120 Regulators nolēma SIA “Tet” piemērot šādas saistības:

1. noteikt no 2016.gada 1.marta SIA „Tet” par komersantu ar būtisku ietekmi vairumtirdzniecības līmeņa augstas kvalitātes piekļuves fiksētā vietā tirgū;
2. atcelt no 2016.gada 1.marta Regulatora Lēmuma 55 lemjošās daļas 5.punktu daļā par nosacījumu „ieņēmumi no kuru sniegšanas aprēķinot tos par katru pakalpojumu atsevišķi iepriekšējā pārskata gadā pārsniedza divpadsmit tūkstošus latu”;
3. noteikt no 2016.gada 1.marta SIA „Tet” šādas saistības piekļuvei nomāto līniju gala posmiem vairumtirdzniecībā:
 - 3.1. piekļuves saistību nodrošināt komersantam piekļuvi SIA „Tet” nomāto līniju gala posmiem vairumtirdzniecībā, nodrošinot tādu pašu datu pārraides ātrumu vairumtirdzniecībā, kā mazumtirdzniecībā piedāvātajām nomātajām līnijām, lai citi komersanti varētu sniegt nomāto līniju pakalpojumus mazumtirdzniecībā. Tas attiecas uz analogo nomāto līniju gala posmiem, nomāto līniju gala posmiem, izmantojot analogās nomātās līnijas, plezihronā digitālā/ciparu hierarhijas (turpmāk – PDH)⁵ tehnoloģiju ar datu pārraides ātrumu līdz 2 Mbit/s (izmantojot šādas saskarnes: E0 un E1 attiecībā uz SIA „Tet” mazumtirdzniecībā piedāvātajiem datu pārraides ātrumiem, t.i., 9,6 kbit/s, 64 kbit/s, 128 kbit/s, 256 kbit/s, 512 kbit/s, 1024 kbit/s un 2048 kbit/s) un Ethernet nomāto līniju gala posmiem ar datu pārraides ātrumu līdz 10 Gbit/s (izmantojot šādas saskarnes: 10Base, 100Base, 1000Base un 10GBase attiecībā uz SIA „Tet” mazumtirdzniecībā piedāvātajiem datu pārraides ātrumiem);
 - 3.2. piekļuves saistību nodrošināt izvietošānu nomāto līniju gala posmu vairumtirdzniecībā nodrošināšanai;
 - 3.3. piekļuves saistību nodrošināt komersantam piekļuvi SIA „Tet” nomāto līniju gala posmiem vairumtirdzniecībā gadījumā, ja SIA „Tet” sāk nodrošināt nomātās līnijas mazumtirdzniecībā ar tādu datu pārraides ātrumu un tādu tehnoloģiju, kādu vēl nenodrošināja šī lēmuma pieņemšanas brīdī konkrētā tirgus definīcijas ietvaros;
 - 3.4. piekļuves saistību un vienlīdzīgas attieksmes pienākumu nodrošināt piekļuvi nomāto līniju gala posmiem vairumtirdzniecībā (attiecībā uz analogo nomāto līniju gala posmiem, nomāto līniju gala posmiem, izmantojot PDH tehnoloģiju ar datu pārraides ātrumu līdz 2 Mbit/s (izmantojot šādas saskarnes: E0 un E1 attiecībā uz SIA „Tet” mazumtirdzniecībā piedāvātajiem datu pārraides ātrumiem, t.i., 9,6 kbit/s, 64 kbit/s, 128 kbit/s, 256 kbit/s, 512 kbit/s, 1024 kbit/s un 2048 kbit/s) un Ethernet nomāto līniju gala posmiem ar datu pārraides ātrumu līdz 10 Gbit/s (izmantojot šādas saskarnes: 10Base, 100Base, 1000Base un 10GBase attiecībā uz SIA „Tet” mazumtirdzniecībā piedāvātajiem datu pārraides ātrumiem)) katram komersantam, kas to pamatoti pieprasa, un piemērot tam līdzvērtīgus nosacījumus līdzvērtīgos apstākļos. Noteikt SIA „Tet” pienākumu nodrošināt citam komersantam piekļuvi nomāto līniju gala posmiem vairumtirdzniecībā un informāciju ar tiem pašiem nosacījumiem, ar kādiem SIA „Tet” nodrošina elektronisko sakaru pakalpojumus un informāciju savām struktūrvienībām (*angļu val. - self-service*) un saistītajiem komersantiem, un tādā pašā kvalitātē, kas ietver šādus nosacījumus un procesus:
 - 3.4.1. izskatīt cita komersanta iesniegto informācijas pieprasījumu un sniegt pieprasīto informāciju vai pamatotu atteikumu tādā pašā termiņā, kādā SIA „Tet” izskata un sniedz atbildi uz līdzvērtīgu pieprasījumu no savas struktūrvienības un saistītajiem komersantiem;

⁵ *Angļu val. – Plesiochronous Digital Hierarchy*

- 3.4.2.izskatīt cita komersanta iesniegto nomāto līniju gala posmu vairumtirdzniecībā pasūtījumu un sniegt atbildi vai pamatotu atteikumu tādā pašā termiņā, kādā SIA „Tet” izskata un sniedz atbildi uz līdzvērtīgu pasūtījumu no savas struktūrvienības un saistītajiem komersantiem;
 - 3.4.3.piemērot tādus pašus procesus attiecībā uz pakalpojumu nodrošināšanu (piemēram, plānotu vai neplānotu darbu veikšanai) un tādā pašā termiņā, kādā SIA „Tet” piemēro savām struktūrvienībām un saistītajiem komersantiem;
 - 3.4.4.piemērot tādus pašus procesus attiecībā uz bojājumu paziņošanu un novēršanu un tādā pašā termiņā, kādā SIA „Tet” piemēro savām struktūrvienībām un saistītajiem komersantiem;
 - 3.4.5.informēt komersantu, kurš izmanto SIA „Tet” nodrošināto piekļuvi nomāto līniju gala posmiem vairumtirdzniecībā, vienlaicīgi ar SIA „Tet” struktūrvienībām un saistītajiem komersantiem par izmaiņām, kas ietekmē komersanta mazumtirdzniecības pakalpojumu sniegšanu;
- 3.5. piekļuves saistību un vienlīdzīgas attieksmes pienākumu nodrošināt piekļuvi nomāto līniju gala posmiem vairumtirdzniecībā katram komersantam, kas to pamatoti pieprasa, un piemērot tam līdzvērtīgus nosacījumus līdzvērtīgos apstākļos gadījumā, ja SIA „Tet” sāk nodrošināt nomātās līnijas mazumtirdzniecībā ar tādu datu pārraides ātrumu un tādu tehnoloģiju, kādu vēl nenodrošināja šī lēmuma pieņemšanas brīdī konkrētā tirgus definīcijas ietvaros, un ievērot šī lēmuma lemjošās daļas 3.4.apakšpunktā minētos nosacījumus;
 - 3.6. caurredzamības saistību izstrādāt un publicēt papildinājumus nomāto līniju pamatpiedāvājumā par nomāto līniju gala posmiem vairumtirdzniecībā, izmantojot PDH tehnoloģiju ar datu pārraides ātrumu līdz 2 Mbit/s (izmantojot šādas saskarnes: E0 un E1 attiecībā uz SIA „Tet” mazumtirdzniecībā piedāvātajiem datu pārraides ātrumiem, t.i., 9,6 kbit/s, 128 kbit/s, 256 kbit/s, 512 kbit/s un 1024 kbit/s) un Ethernet nomāto līniju gala posmiem ar datu pārraides ātrumu līdz 10 Gbit/s (izmantojot šādas saskarnes: 10Base, 100Base, 1000Base un 10GBase attiecībā uz SIA „Tet” mazumtirdzniecībā piedāvātajiem datu pārraides ātrumiem) un publicēt saskaņā ar Regulatora noteikumiem par pamatpiedāvājuma izstrādes kārtību, iekļaujamo informāciju un publicēšanu;
 - 3.7. caurredzamības saistību izstrādāt un publicēt papildinājumus nomāto līniju pamatpiedāvājumā par nomāto līniju gala posmiem gadījumā, ja SIA „Tet” sāk nodrošināt nomātās līnijas mazumtirdzniecībā ar tādu datu pārraides ātrumu un tādu tehnoloģiju, kādu vēl nenodrošināja šī lēmuma pieņemšanas brīdī konkrētā tirgus definīcijas ietvaros;
 - 3.8. tarifu regulēšanas un izmaksu aprēķināšanas saistību aprēķināt nomāto līniju gala posmu vairumtirdzniecībā, izmantojot PDH tehnoloģiju ar datu pārraides ātrumu līdz 2 Mbit/s (izmantojot šādas saskarnes: E0 un E1 attiecībā uz šādiem SIA „Tet” mazumtirdzniecībā piedāvātajiem datu pārraides ātrumiem, t.i., 9,6 kbit/s, 128 kbit/s, 256 kbit/s, 512 kbit/s un 1024 kbit/s) un Ethernet nomāto līniju gala posmu datu pārraides ātrumu līdz 10 Gbit/s (izmantojot šādas saskarnes: 10Base, 100Base, 1000Base un 10GBase attiecībā uz SIA „Tet” mazumtirdzniecībā piedāvātajiem datu pārraides ātrumiem), un ar to saistīto elementu sniegšanas izmaksas un iesniegt ziņojumu par izmaksu aprēķināšanu un attiecināšanu saskaņā ar Regulatora noteikto elektronisko sakaru pakalpojumu izmaksu aprēķināšanas un attiecināšanas metodiku. Aprēķināt piekļuves nomāto līniju gala posmiem vairumtirdzniecībā un ar to saistīto elementu sniegšanas izmaksas vismaz par šādiem pakalpojumiem:

- 3.8.1.maksa par tehnisko iespēju novērtēšanu;
- 3.8.2.nomāto līniju gala posmu ierīkošana;
- 3.8.3.nomāto līniju gala posmu abonēšana;
- 3.8.4.maksa par izvietošanu nomāto līniju gala posmu vairumtirdzniecībā nodrošināšanai;
- 3.9.tarifu regulēšanas un izmaksu aprēķināšanas saistību iesniegt Regulatoram pēc Regulatora pieprasījuma tarifu un izmaksu pamatojumu par šī lēmuma lemjošās daļas 3.8.apakšpunktā minētajām tehnoloģijām un pakalpojumiem;
- 3.10.tarifu regulēšanas un izmaksu aprēķināšanas saistību tuvināt piekļuves nomāto līniju gala posmiem vairumtirdzniecībā tarifus izmaksām par šī lēmuma lemjošās daļas 3.8.apakšpunktā minētajām tehnoloģijām un pakalpojumiem;
- 3.11.tarifu regulēšanas un izmaksu aprēķināšanas saistību nodrošināt, ka piekļuves nomāto līniju gala posmiem vairumtirdzniecībā un ar to saistīto elementu pakalpojumu tarifi neveido nepietiekamu cenu starpību;
- 3.12.tarifu regulēšanas un izmaksu aprēķināšanas saistību gadījumā, ja SIA „Tet” sāk nodrošināt nomātās līnijas mazumtirdzniecībā ar tādu datu pārraides ātrumu un tādu tehnoloģiju, kādu vēl nenodrošināja šī lēmuma pieņemšanas brīdī konkrētā tirgus definīcijas ietvaros un ievērot šī lēmuma lemjošās daļas no 3.8. līdz 3.11.apakšpunktos minētos nosacījumus;
- 3.13.pienākumu piekļuves jomā nomāto līniju gala posmiem vairumtirdzniecībā, izmantojot PDH tehnoloģiju ar datu pārraides ātrumu līdz 2 Mbit/s (izmantojot šādas saskarnes: E0 un E1 attiecībā uz šādiem SIA „Tet” mazumtirdzniecībā piedāvātajiem datu pārraides ātrumiem, t.i., 9,6 kbit/s, 128 kbit/s, 256 kbit/s, 512 kbit/s un 1024 kbit/s) un Ethernet nomāto līniju gala posmiem ar datu pārraides ātrumu līdz 10 Gbit/s (izmantojot šādas saskarnes: 10Base, 100Base, 1000Base un 10GBase attiecībā uz SIA “Tet” mazumtirdzniecībā piedāvātajiem datu pārraides ātrumiem), veikt atsevišķu darbības uzskaiti saskaņā ar Regulatora noteikto elektronisko sakaru pakalpojumu izmaksu aprēķināšanas un attiecināšanas metodiku;
- 3.14.pienākumu piekļuves jomā nomāto līniju gala posmiem vairumtirdzniecībā veikt atsevišķu darbības uzskaiti saskaņā ar Regulatora noteikto elektronisko sakaru pakalpojumu izmaksu aprēķināšanas un attiecināšanas metodiku gadījumā, ja SIA „Tet” sāk nodrošināt nomātās līnijas mazumtirdzniecībā ar tādu datu pārraides ātrumu un tādu tehnoloģiju, kādu vēl nenodrošināja šī lēmuma pieņemšanas brīdī konkrētā tirgus definīcijas ietvaros.

3.4.Situācija Ieteikumā 2003 minētajā tirgū 7 un 14

Pirmajā tirgus analīzes kārtā 2007.gadā Regulators noteica vienu komersantu - SIA „Tet” par komersantu ar būtisku ietekmi Ieteikumā 2003 minētajā tirgū 7: nomāto līniju minimālā pakalpojuma kopa ar Regulatora 2007.gada 7.marta lēmums Nr.54 “Par sabiedrības ar ierobežotu atbildību “Lattelecom” būtisku ietekmi nomāto līniju minimālās kopas pakalpojumu sniegšanas Latvijas Republikas teritorijā tirgū” (turpmāk – Lēmums 54).

Otrajā tirgus analīzes kārtā 2012.gadā Regulators atcēla ar lēmumu Nr.80 “Par SIA “Lattelecom” būtisku ietekmi nomāto līniju minimālās kopas tirgū” SIA “Tet” ar Lēmumu 54 noteiktās saistības

Attiecībā uz nomāto līniju maģistrāliem posmiem vairumtirdzniecībā, pirmajā tirgus analīzes kārtā 2007.gadā Ieteikumā 2003 minētajā tirgū 14 tika konstatēta efektīva konkurence un neviens komersants netika atzīts kā komersants ar BIT.

4. Konkrētais tirgus un attiecīgie pakalpojumi

Analizējamai tirgus ir vairumtirdzniecības līmeņa augstas kvalitātes piekļuve fiksētā vietā. Konkrētais tirgus attiecas uz dažādiem augstas kvalitātes piekļuves pakalpojumiem, kur ietilpst nomātās līnijas, virtuālie privātie tīkli (turpmāk - VPN) un augstas kvalitātes interneta piekļuves pakalpojums, kas ir definēti šī ziņojuma sadaļā 4.1.

Augstas kvalitātes piekļuves pakalpojumi var tikt nodrošināti gan mazumtirdzniecībā, gan vairumtirdzniecībā. Augstas kvalitātes piekļuves pakalpojumi mazumtirdzniecībā ir šo pakalpojumu nodrošināšana galalietotājiem individuālajam patēriņam vai izmantošanai. Augstas kvalitātes piekļuves pakalpojumi vairumtirdzniecībā ir šo pakalpojumu nodrošināšana citam komersantam tālākpārdošanai vai savas darbības nodrošināšanai.

4.1. Vispārīgs nomāto līniju, VPN un augstas kvalitātes interneta piekļuves pakalpojumu raksturojums

Nomātās līnijas

Nomātā līnija ir publiskajā elektronisko sakaru tīklā nodalīts vai izveidots pastāvīgs un simetrisks sakaru kanāls vai savienojums signālu pārraidei starp diviem publiskā elektronisko sakaru tīkla pieslēguma punktiem⁶.

Nomātā līnija savieno divus lietotāja noteiktus fiksētus pieslēguma punktus un nodrošina starp tiem pastāvīgu, simetrisku un pārsvarā bez sāncensības⁷ (*angļu val. - uncontented*) sakaru kanālu vai savienojumu, neierobežojot nomātās līnijas lietošanas mērķi.

Nomātās līnijas var tikt nodrošinātas gan galalietotājiem, gan arī citiem komersantiem vairumtirdzniecībā. Tāpēc ir iespējams nodalīt mazumtirdzniecības un vairumtirdzniecības pakalpojumus.

Nomāto līniju mazumtirdzniecības pakalpojumu visbiežāk izmanto juridiskās personas, lai savienotu struktūrvienības vai lai nodrošinātu ātru un netraucētu piekļuvi internetam u.c. Mazumtirdzniecībā nomātās līnijas var tikt izmantotas, lai divās dažādās ģeogrāfiskās vietās savienotu biroja centrāles (PBX), lai savienotu lokālos datortīklus (turpmāk - LAN⁸), ka arī nomātās līnijas var izmantot divu dažādās ģeogrāfiskās vietās novietotu datoru vai datu pārraides iekārtu savienošanai (piemēram, lai apkopotu informāciju no bankas automātiem,

⁶ Pieslēguma punkts ir elektronisko sakaru tīkla pabeigšanas punkts, kurā lietotājam tiek nodrošināta piekļuve publiskajam elektronisko sakaru tīklam.

⁷ Datu noslodzes pakalpojums ar sāncensību nozīmē, ka vairāki lietotāji dala joslas platumu, kas izsaka lejupielādes ātruma kritumu paaugstinātas noslodzes dēļ, kas būs zemāks nekā reklamētais ātrums. Sāncensības koeficients (*angļu val. - Contention ratio*) ir joslas platumā potenciālais maksimālais pieprasījums. Jo augstāka ir sāncensības proporcija, jo vairāk cilvēku var mēģināt izmantot aktuālo joslas platumu. Pakalpojumi ar sāncensību parasti ir lētāki nekā bez sāncensības, jo tas (ar sāncensību) ļauj piedāvāt pakalpojumus ar zemākām izmaksām (zemākas pamattīkla noslodzes izmaksas).

⁸ *Angļu val. - Local Area Network*

maksājumu karšu termināļiem, kases aparātiem, signalizācijas un autentificēšanas sistēmām vai telemetrijas iekārtām).

Nomāto līniju vairumtirdzniecības pakalpojums ir tāds pakalpojums, ko citi komersanti var izmantot, lai piedāvātu nomāto līniju pakalpojumus galalietotājiem mazumtirdzniecībā, savām pamattīkla (gan mobilā, gan fiksētā elektronisko sakaru tīkla) vajadzībām, starpsavienojuma izveidei vai kā atvilce⁹ - papildus pakalpojums atsaistītai piekļuvei abonentlīnijai (Ieteikumā 2014 minētais tirgus 3a) vai piekļuvei datu plūsmai (Ieteikumā 2014 minētais tirgus 3b), t.i., lai savienotu citu komersantu pamattīklu ar piekļuves punktu.

Salīdzinot nomāto līniju mazumtirdzniecības un vairumtirdzniecības tirgus, jāpievērš uzmanība, ka galvenokārt tie tiek izšķirti pēc tā, kas ir pakalpojuma pircējs un kādam mērķim pakalpojums tiek pirkt. Tehniski starp nomāto līniju mazumtirdzniecības un vairumtirdzniecības pakalpojumiem var arī nebūt atšķirības.

Parasti ciparu nomātā līnija vienlaicīgi nodrošina divpusēju datu pārraidi¹⁰ starp diviem punktiem ar nemainīgu datu pārraides ātrumu abos virzienos. Nomātās līnijas var tikt nodrošinātas, izmantojot dažādas tehnoloģijas un infrastruktūru, kur pārraides vide var būt varš, optika vai radioviļņi. Analogās un zemāku ātrumu ciparu nomātās līnijas parasti tiek nodrošinātas izmantojot vara piekļuves tīklu, bet lielāku ātrumu nomātās līnijas tiek nodrošinātas izmantojot optisko šķiedru. Radioviļņi pārsvarā tiek izmantoti mazāk apdzīvotās vietās, ja nav iespējas izveidot kabeļa pieslēgumu, bet tas ir atkarīgs no izmaksām katrā konkrētā gadījumā. Nomātās līnijas iedalās pēc datu pārraides ātrumiem, izmantošanas mērķa, pakalpojuma kvalitātes, pieslēguma punktu atrašanās vietas un lietotāju vai galalietotāju prasībām. Parasti komersanti nodrošina 24/7¹¹ lietotāju atbalsta centru. Prasības pēc ātruma stabilitātes un datu drošības var būt dažādas, piemēram, dažiem lietotājiem/galalietotājiem ātruma stabilitāte un datu drošība var būt kritiska. Tāpēc lietotājiem ar ļoti augstām prasībām, komersanti piedāvā arī izstrādāt rezerves pieslēgumu, kas garantē pakalpojuma pieejamību elektronisko sakaru tīkla pieslēguma bojājuma gadījumā. Lietotājiem, kuriem datu drošība un ātruma stabilitāte ir kritiska, papildus var tikt uzstādīta speciāla nepārtrauktas elektropiegādes iekārta UPS¹², kas neilgu laiku spēj nodrošināt iekārtu darbību gadījumā, ja ir elektroapgādes traucējumi. Nomātajām līnijām bojājumu novēršanas laiks parasti ir ātrs un papildus tiek nodrošināta elektronisko sakaru tīkla uzraudzība un pakalpojuma kvalitātes kontrole, kas ļauj noteikt radušos bojājumus, pārraudzīt serveru noslodzi un identificēt pārslogoto vai nestrādājošo aparatūru u.c. Tāpat komersanti var piedāvāt dažādus pakalpojuma līmeņus lietotājiem ar ļoti augstām prasībām, noslēdzot pakalpojuma līmeņa līgumu¹³.

Nomāto līniju pakalpojumam raksturīgā iezīme ir nemainīga mēneša maksa, neatkarīgi no pārraidīto datu apjoma.

Analogās nomātās līnijas nodrošina informācijas pārraidi balss frekvenču joslā (300 – 3400 Hz) un ir paredzēta galvenokārt balss sakariem. Tradicionālās ciparu nomātās līnijas var tikt nodrošinātas izmantojot PDH vai sinhronās digitālās hierarhijas (turpmāk -SDH)¹⁴ tehnoloģijas, kas ir tradicionālās transportēšanas sistēmas. Pamatā kā pārraides vide SDH tiek izmantota optika. SDH tehnoloģija nodrošina lielākus datu pārraides ātrumus un pārsvarā tiek izmantota pamattīkla (transporta tīkla) nodrošināšanai vai arī augstu datu pārraides ātrumu piekļuves tīklos. PDH tehnoloģija (parādījās vēl pirms SDH tehnoloģijas) pamatā tiek izmantota piekļuves tīklos un tā nodrošina zemākus datu pārraides ātrumus un tiek asociēta ar vara līniju

⁹ *Angļu val. - backhaul*

¹⁰ *Angļu val. - Full Duplex*

¹¹ 24 stundas diennaktī, 7 dienas nedēļā.

¹² *Angļu val. - Uninterrupted power supply*

¹³ *Angļu val. - Service Level Agreement*

¹⁴ *Angļu val. - Synchronous Digital Hierarchy*

izmantošanu, bet pārraides vide var būt arī optika vai radioviļņi. Tradicionālām nomātām līnijām ir savas priekšrocības: garantēta līnijas caurlaides spēja; droša un kvalitatīva datu pārraide ar izvēlēto ātrumu reālā laika režīmā, nomāto līniju pakalpojuma uzraudzība u.c un tās ir tikušas uzskatītas kā visdrošākās signālu pārraidei.

PDH sistēmu saskarnes un datu pārraides ātrumi:

E0 – 64 kbit/s

E1 – 2.048 Mbit/s

E2 – 8.448 Mbit/s

E3 – 34.368 Mbit/s

E4 – 139.264 Mbit/s

E5 – 565.148 Mbit/s

SDH sistēmu saskarnes un datu pārraides ātrumi:

STM-1 – 155.520 Mbit/s

STM-4 – 622.080 Mbit/s

STM-16 – ~2.5 Gbit/s

STM-64 – ~10 Gbit/s

Kaut gan tradicionālās ciparu nomātās līnijas tiek uzskatītas kā visdrošākās signālu pārraidei, tomēr tās arī ir visdārgākās. Daudzus gadus būtisku lomu ieņēma Ethernet nomātās līnijas. Tomēr gan tradicionālās, gan Ethernet nomāto līniju izmantošana Latvijā samazinās.

Jāatzīmē, ka operatori Latvijā vairs nepiedāvā ierīkot jaunas analogo un ciparu PDH/SDH nomātās līnijas. Šobrīd vairs nepastāv arī citu tehnoloģiju risinājumi, piemēram, Frame Relay¹⁵, asinhronais pārraides režīms (turpmāk – ATM)¹⁶, augsta bitu ātrumu digitālā abonentlīnija (turpmāk – HDSL)¹⁷, simetriska augsta bitu ātrumu digitālā abonentlīnija (turpmāk – SHDSL)¹⁸.

SIA „Tet” gan tradicionālo ciparu, gan Ethernet nomāto līniju skaits mazumtirdzniecībā ir būtiski samazinājies un tas arī turpina samazināties. Uz 2018.gada 31.decembri SIA “Tet” nodrošināja tikai ■ nomātās līnijas. Arī SIA “Tet” ieņēmumi no nomāto līniju pakalpojumu sniegšanas galalietotājiem katru gadu ir samazinājušies. 2018.gadā samazinājums ir par ■% salīdzinājumā ar 2010.gadu. SIA “Tet” ieņēmumu kritumu pa gadiem skatīt attēlā 1.

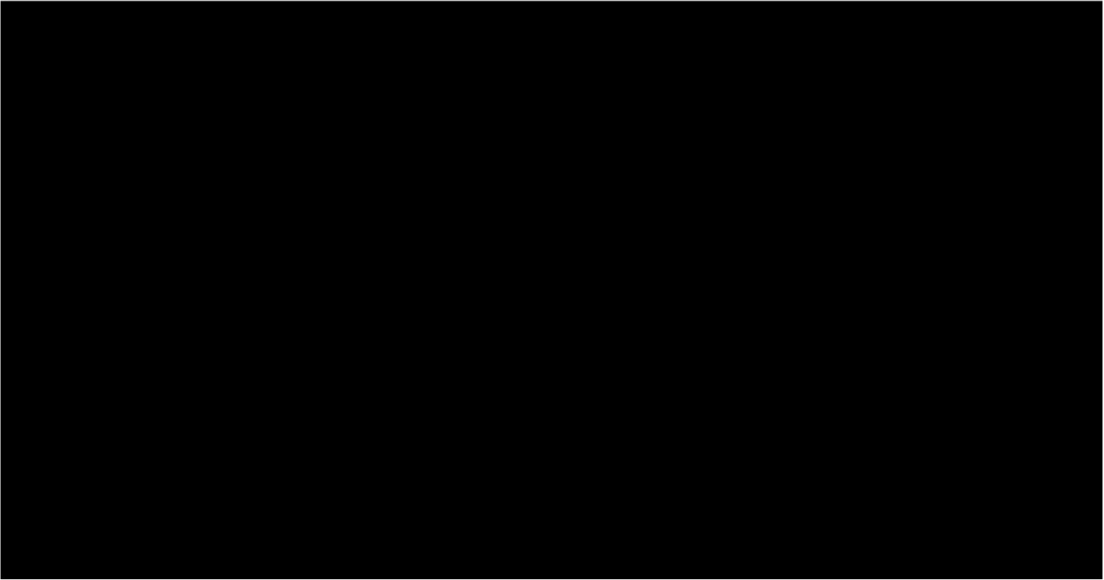
Attēls 1: SIA “Tet” ieņēmumu kritums no nomāto līniju pakalpojumu sniegšanas galalietotājiem, EUR

¹⁵ Kadru/freimu retranslēšana (protokols)

¹⁶ *Angļu val. – Asynchronous Transfer Mode*

¹⁷ *Angļu val. – High bit rate Digital Subscriber Line*

¹⁸ *angļu val. – Symmetric high bit rate Digital Subscriber Line*

Arī alternatīvo operatoru¹⁹ ieņēmumi no nomāto līniju pakalpojumu sniegšanas ir būtiski samazinājušies, t.i. 2018.gadā par 47% salīdzinot ar 2010.gadu. Nomāto līniju apjoma un ieņēmumu kritums ir skaidrojams ar to, ka galalietotāji tos aizvieto ar citiem risinājumiem. Visbūtiskākais iemesls, kādēļ nomātās līnijas ir zaudējušas savu aktualitāti, ir galalietotāju pāreja uz publisko interneta piekļuves pakalpojumu ar mākoņpakalpojumu izmantošanu. Šāda veida risinājumi galalietotājam ir lētāki salīdzinot ar nomāto līniju izmantošanu.

Virtuālie privātie tīkli

VPN nodrošina informācijas apmaiņu starp vairākiem pieslēguma punktiem parasti korporatīvā datu pārraides tīklā, t.i., starp dažādām struktūrvienībām, piemēram, filiālēm, ražotnēm, noliktavām, tirdzniecības punktiem u.c. Tā ir struktūrvienību datortīklu pieslēgšana juridiskās personas virtuālajā tīklā. Parasti tiek nodrošināta iespēja juridiskās personas korporatīvo datortīklu pieslēgt internetam, kā arī iespēja piekļūt virtuālajam tīklam attālināti.

Ieteikumam 2014 pievienotajā Paskaidrojumā SWD (2014) 298 (turpmāk – Ieteikuma 2014 paskaidrojums) noteikts, ka augstas kvalitātes pakalpojumu var iekļaut arī virtuālos privātos tīklus. Šī ziņojuma izpratnē virtuālais privātais tīkls ir publiskajā elektronisko sakaru tīklā operatora izveidots un virtuāli nodalīts tīkls signālu pārraidei starp vairāk nekā diviem publiskā elektronisko sakaru tīkla pieslēguma punktiem, t.i., informācijas apmaiņas nodrošināšana par atlīdzību starp iestāžu filiālēm, birojiem u.c.

Izšķir Ethernet VPN un interneta protokola (turpmāk – IP)²⁰ VPN. Vēl arvien pastāv arī Frame Relay VPN, taču šīs tehnoloģijas galalietotāju skaits ir niecīgs, kā arī operatori vairs nepiedāvā ierīkot jaunus Frame Relay VPN.

¹⁹ Komersanti, kuri ienāca elektronisko sakaru tirgū pēc tirgus liberalizācijas (sākot no 2003.gada 1.janvāra), kad vēsturiskajam operatoram SIA "Tet" beidzās ekskluzīvās tiesības darbam fiksētā tīklā.

²⁰ *Angļu val. – Internet Protocol*

Principā gan Ethernet nomāto līniju, gan Ethernet VPN gadījumā tiek izmantota viena un tā pati tehnoloģija – Ethernet+MPLS²¹ L2²² VPN tehnoloģijas, tāpēc tehnoloģisku atšķirību abos gadījumos nav. Ethernet nomātās līnijas gadījumā pārraide notiek starp diviem pieslēguma punktiem, bet Ethernet VPN gadījumā - starp vismaz trīs pieslēguma punktiem. Ethernet VPN gadījumā galalietotājam ir plašas iespējas tīkla organizēšanai un pārvaldībai, taču tas attiecīgi prasa no galalietotāja specifiskas zināšanas un augstu kompetenci VPN tīklu organizācijā, maršrutēšanā un datu pārraidē, jo maršrutēšana notiek galalietotāju maršrutēšanas iekārtās.

IP VPN gadījumā katram VPN ir nodrošināta sava virtuālā L3²³ maršrutēšana. Atšķirībā no Ethernet VPN, IP VPN gadījumā maršrutēšana notiek operatora maršrutēšanas iekārtās nevis galalietotāja. Tas dod iespējas veidot lielākus, drošākus tīklus, kā arī nodrošināt vienu izeju uz publisko internetu visam VPN.

Laika gaitā noteikta nomāto līniju galalietotāju grupa ir pārgājusi uz VPN pakalpojumiem. Tas ir tādos gadījumos, kad galalietotājam bija nepieciešams savienot vairāk nekā divus pieslēguma punktus. 2018.gadā SIA "Tet" nodrošināto VPN samazinājums nav vērojams. Uz 2018.gada 31.decembrī SIA "Tet" nodrošināja ■ VPN. Tomēr, pastāv galalietotāju grupa, kas arvien vairāk sāk izmantot SD-WAN²⁴ tehnoloģijas. Galalietotājam nepieciešams tikai publiskais interneta piekļuves pakalpojums, bet VPN ir paša galalietotāja izveidots, izmantojot atbilstošu programmatūru. Tā kā tas ir galalietotāja izveidots nevis operatora, Regulatora rīcība nav informācijas par šādu izveidoto VPN pakalpojumu apjomiem. Tāpat kā tas ir nomāto līniju gadījumā, arī VPN gadījumā operatori nodrošina noteiktu pakalpojuma kvalitāti. Galalietotāja izveidotam VPN netiek nodrošināta kvalitāte un tā veikums ir atkarīgs no publiskā interneta piekļuves kvalitātes. Šāda veida risinājumi galalietotājam ir lētāki salīdzinot ar operatora izveidota VPN izmantošanu.

Paredzams, ka straujas programmatūru attīstības iespaidā un publiskā interneta piekļuves tīklu un kapacitātes modernizācijas rezultātā, šādi alternatīvi risinājumi būtiski pieaugs, ietekmējot operatoru nodrošinātos nomāto līniju un VPN pakalpojumus. Paredzams, ka nākotnē nomāto līniju un VPN izmantošana būs nišas tirgus, kurā būs tikai galalietotāji ir īpašām prasībām attiecībā uz kvalitāti.

Augstas kvalitātes interneta piekļuves pakalpojums

EK Ieteikuma 2014 paskaidrojumā apraksta attiecīgos tirgus piekļuvei dažādiem datu pārraides pakalpojumiem mazumtirdzniecības līmenī fiksētā vietā, analizējot platjoslas piekļuvi. EK pieņēma, ka pastāv ievērojama atšķirība pieprasījumā starp divām galalietotāju grupām, kas izvēlas:

- a) publisko interneta piekļuves pakalpojumu bez īpašām kvalitātes prasībām, un kuru Regulators analizēja tirgus 3a un 3b ietvaros;
- b) publisko interneta piekļuves pakalpojumu ar īpašām kvalitātes prasībām (turpmāk – augstas kvalitātes interneta piekļuves pakalpojums).

Ieteikuma 2014 paskaidrojumā noteikts, ka augstas kvalitātes piekļuves pakalpojums var iekļaut ne tikai nomātās līnijas vai VPN, bet arī augstas kvalitātes interneta piekļuves

²¹ Tehnoloģija, kur tiek izmantota multiprotokolu iezīmju komutēšana (*angļu val. – MultiProtocol Label Switching*)

²² Atvērto sistēmu sadarbības (etalona) modeļa (*angļu val. – Open Systems Interconnection (model) - OSI*) otrais slānis

²³ OSI trešais slānis

²⁴ Programmatūras definēts plaša apgabala teritoriālais tīkls (*angļu val. – Software Defined Wide Area Network*)

pakalpojumu, kas šī ziņojuma izpratnē ir publiskais interneta piekļuves pakalpojums juridiskām personām, kurām ir augstākas kvalitātes prasības, t.i., interneta pieslēgums ar ierobežotu sāncensību (t.i. zemāku sāncensības koeficientu vai bez sāncensības), īsu bojājumu novēršanas laiku un augstiem kvalitātes (QoS) parametriem (zemu trīci, latentumu un pakešu zuduma koeficientu). Juridiskas personas, kurām ir augstākas kvalitātes prasības, varētu pieprasīt arī IP balss telefoniju (*angļu val. - managed VoIP*), datu centrus, dublējumu kopijas vai iespēju 24 stundas diennaktī sazināties ar komersantu.

Latvijā pastāv vairāki augstas kvalitātes interneta piekļuves pakalpojuma sniedzēji. Lielākais no tiem ir akciju sabiedrība "Balticom", vienotais reģistrācijas numurs: 40003005264, juridiskā adrese: Straupes iela 5 k-3, Rīga, LV-1073 (turpmāk – AS "Balticom"). Saskaņā ar Regulatora rīcībā esošo informāciju, SIA "Tet" šādu pakalpojumu nenodrošina.

4.2. Gala posmu un maģistrālo posmu nodalīšana

Nomātām līnijām gan mazumtirdzniecībā, gan vairumtirdzniecībā var būt dažādas konfigurācijas, t.i., tās var sastāvēt no dažādiem segmentiem. Piemēram, t.s. savienojums gala-gala (*angļu val. - end-to-end*)_ nomātā līnija ir līnija, kas secīgi sastāv no - gala posma, maģistrālā posma un gala posma. Nomātā līnija var sastāvēt tikai no gala posma vai tikai no maģistrālā posma, vai no viena gala posma un maģistrālā posma. Nomātās līnijas mazumtirdzniecībā pamatā ir gala-gala nomātās līnijas.

Nomātām līnijām ir šāds dalījums:

- nomāto līniju gala posms²⁵ – nomātās līnijas segments starp lietotāja pieslēguma punktu un tuvāko piekļuves mezglu²⁶. Elektronisko sakaru tīkls sastāv no pamattīkla un piekļuves tīkla. Nomāto līniju gala posms attiecas uz piekļuves tīklu;
- nomāto līniju maģistrālais posms - nomātās līnijas segments starp diviem nomāto līniju gala posmiem jeb nomātās līnijas segments starp diviem mezgliem, kur izvietotas pamattīkla iekārtas (pārraides, komutēšanas, maršrutēšanas, multipleksēšanas vai ekvivalentas iekārtas). Nomāto līniju maģistrālais posms attiecas uz pamattīklu.

VPN gala posms arī ir segments starp lietotāja pieslēguma punktu un tuvāko piekļuves mezglu un attiecas uz piekļuves tīklu. Nomātai līnijai parasti ir divi gala posmi, savukārt VPN vismaz trīs. Attiecībā uz augstas kvalitātes interneta piekļuves pakalpojumu, Regulators uzskaitīja nodrošināto pieslēgumu punktu skaitu, kas atbilst gala posmu skaitam.

4.3. Tirgus 4 raksturojums

Komersanti pakalpojumus galalietotājiem var sniegt, izmantojot savu elektronisko sakaru tīklu vai (pilnībā vai daļēji) izmantojot cita komersanta elektronisko sakaru tīklu. Ja vairāki komersanti darbojas tirgū un sniedz pakalpojumus, izmantojot savu elektronisko sakaru tīklu, tad to sauc par infrastruktūras konkurenci. Ja tirgū darbojas komersanti, kuri sniedz pakalpojumus pilnībā vai daļēji izmantojot cita komersanta elektronisko sakaru tīklu, tad to sauc par pakalpojumu konkurenci.

²⁵ *angļu val. – terminating segment*

²⁶ Vieta, kurā ir savienots piekļuves tīkls un pamattīkls.

Latvijā vairākiem komersantiem ir pašiem savs pamattīkls un piekļuves tīkls. Nomāto līniju, VPN un augstas kvalitātes interneta piekļuves pakalpojuma sniegšana nebalstās tikai uz vēsturiskā operatora²⁷ tīklu. Nodrošinot nomātās līnijas, VPN un augstas kvalitātes interneta piekļuves pakalpojumus, pastāv infrastruktūras konkurence. Lai gan nav ļoti plaši izplatīta, Latvijā pastāv arī pakalpojumu konkurence, kur komersanti papildus infrastruktūras konkurencei izmanto citu komersantu elektronisko sakaru tīklu, lai varētu sniegt nomātās līnijas vai VPN galalietotājiem. Šāda gala posmu izmantošana parasti notiek gadījumos, kad kāds no nomāto līniju vai VPN pieslēguma punktiem neatrodas komersanta savas infrastruktūras pārklājuma zonā.

Regulētie tirgus 4 pakalpojumi nozīmē to, ka alternatīvajiem operatoriem ir iespēja sniegt pakalpojumus galalietotājiem, izmantojot komersanta ar BIT (SIA "Tet") piekļuves tīklu. Izmantojot esošo 2016.gada 1.jūnijā SIA "Tet" publicēto analogo un ciparu nomāto līniju gala posmu vairumtirdzniecības pamatpiedāvājumu, alternatīvie operatori var sniegt analogās vai ciparu nomātās līnijas galalietotājiem. Izmantojot esošo 2016.gada 1.jūnijā SIA "Tet" publicēto Ethernet nomāto līniju gala posmu vairumtirdzniecības pamatpiedāvājumu, alternatīvie operatori var sniegt Ethernet nomātās līnijas un potenciāli arī VPN pakalpojumus galalietotājiem.

SIA "Tet" analogo un ciparu nomāto līniju gala posmu vairumtirdzniecības tarifus atbilstoši to pamatpiedāvājumam skatīt tabulā 1.

Tabula 1: SIA "Tet" analogo un ciparu nomāto līniju gala posmu abonēšanas maksa, EUR bez PVN²⁸

64 kbit/s ciparu bez ierobežojuma ar okteta integritāti (D64U)	49.80
2048 Kbit/s ciparu nestrukturētā (D2048U)	135.17
2048 Kbit/s ciparu strukturētās (D2048S)	135.17
Parastās kvalitātes 2-vadu analogās (A2O)	42.69
Speciālās kvalitātes 2-vadu analogās (A2S)	42.69
Parastās kvalitātes 4-vadu analogās (A4O)	49.80
Speciālās kvalitātes 4-vadu analogās (A4S)	49.80

SIA "Tet" Ethernet nomāto līniju gala posmu vairumtirdzniecības tarifus atbilstoši to pamatpiedāvājumam skatīt tabulā 2.

Tabula 2: SIA "Tet" Ethernet nomāto līniju gala posmu abonēšanas maksa, EUR bez PVN

	Abonēšanas maksa par saskarni, kur attiecinātas maršrutētāja uzturēšanas izmaksas un attālināta uzraudzība
10Base	27.30
100Base	27.30
1000Base	34.80
10GBase	44.28
	Nomas maksa
Vienas šķiedras līnijas garumam līdz 1km	29.94 (par katriem 100m virs 1 km – 3.00)
Divu šķiedru līnijas garumam līdz 1km	59.88 (par katriem 100m virs 1 km – 6.00)

²⁷ Vēsturiskais operators – SIA "Tet" – operators, kuram līdz 2003.gada 1.janvārim bija ekskluzīvās tiesības darbam fiksētā elektronisko sakaru tīklā.

²⁸ Pievienotās vērtības nodoklis

Neskatoties uz publicētajiem pamatpiedāvājumiem, SIA "Tet" nenodrošina nevienam citam komersantam nomāto līniju gala posmus. Tomēr Latvijā pastāv aktīvs vairumtirdzniecības tirgus 4, kuru pakalpojumus nodrošina citi komersanti. Tā, piemēram, 2017.gadā lielākais tirgus 4 pakalpojumu nodrošinātājs bija SIA "Latnet", vienotais reģistrācijas numurs: 50003913971, juridiskā adrese: Uriekstes iela 2A - 24, Rīga, LV-1005 (turpmāk – SIA "Latnet") nodrošinot citiem komersantiem [redacted] Ethernet gala posmus. [redacted]

[redacted] Vēl 2017.gadā Ethernet tehnoloģijas gala posmus nodrošināja sabiedrība ar ierobežotu atbildību "Latnet Serviss", vienotais reģistrācijas numurs: 40003246457, juridiskā adrese: Uriekstes iela 2A - 24, Rīga, LV-1005 (turpmāk – SIA "Latnet Serviss"), sabiedrība ar ierobežotu atbildību "Bite Latvija", vienotais reģistrācijas numurs: 40003742426, juridiskā adrese: Uriekstes iela 2A - 24, Rīga, LV-1005 un sabiedrība ar ierobežotu atbildību "Unistars", vienotais reģistrācijas numurs: 40003482318, juridiskā adrese: Uriekstes iela 2A - 24, Rīga, LV-1005 (turpmāk – SIA "Unistars") u.c. Kopā uz 2017.gada 31.decembri tika nodrošināti 959 Ethernet tehnoloģijas gala posmi, lai citi komersanti varētu sniegt nomāto līniju vai VPN pakalpojumu galalietotājiem un tie pieauga salīdzinājumā ar 2016. vai 2015.gadu.

Nodrošināto gala posmu pārraides vide var būt varš, optika vai radioviļņi.

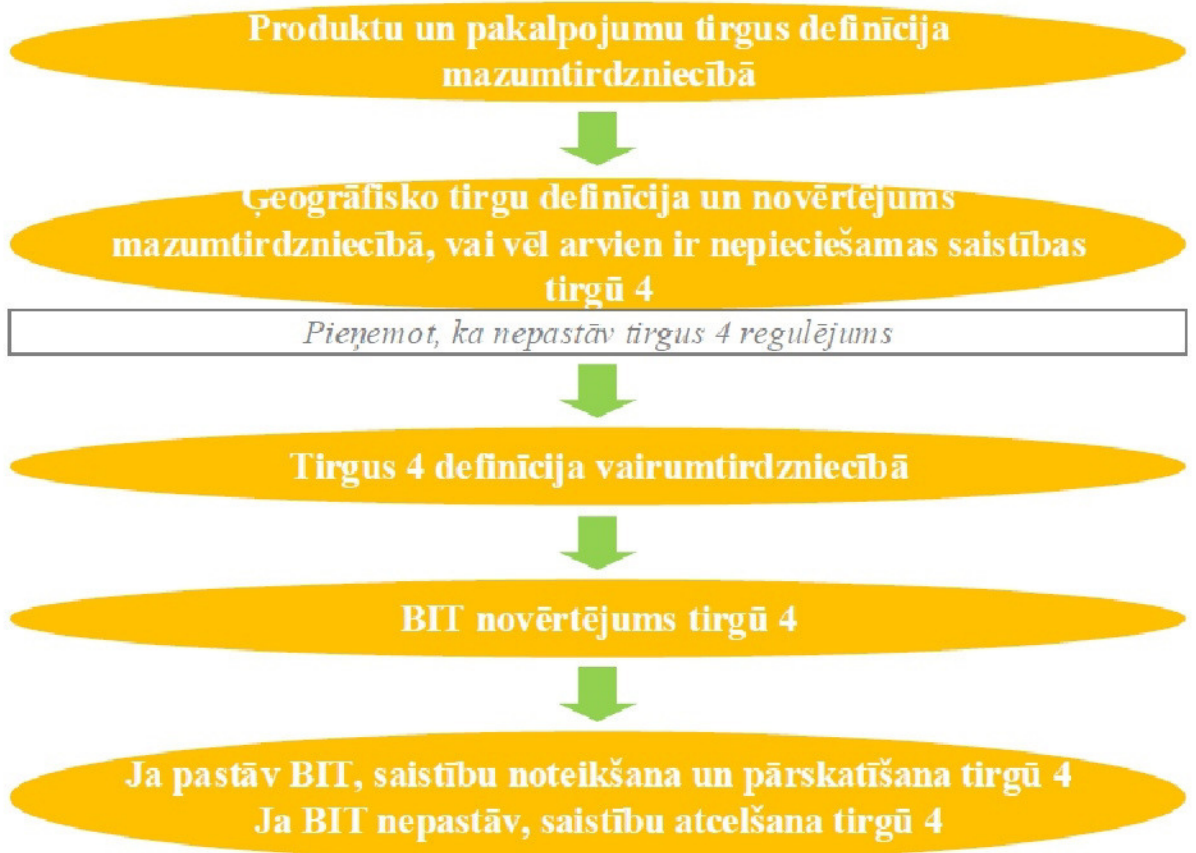
4.4.Procedūra

Ieteikuma 2014 paskaidrojumā noteikts, ka tirgus analīzes sākumpunkts ir noskaidrošana, vai pakārtotā mazumtirdzniecības tirgū/tirgos ir efektīva konkurence, pieņemot, ka konkrētā vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības BIT regulēšana nepastāv, bet ņemot vērā citu regulējumu. Tas tāpēc, ka ir maz ticams, ka komersants ar BIT brīvprātīgi piedāvātu piekļuvi savai infrastruktūrai potenciālajam konkurentam, ja netiktu regulēts.

Tātad, sākumpunkts tirgu noteikšanai, kuros var būt nepieciešama *ex-ante* regulēšana, ir mazumtirdzniecības tirgu definēšana, ņemot vērā pieprasījuma un, ja nepieciešams arī piedāvājuma aizvietojamību. Šim procesam vajadzētu identificēt ģeogrāfisko teritoriju, kur konkurences apstākļi ir pietiekami homogēni un vai potenciālo komersantu ar BIT ierobežo dažādi konkurences apstākļi tādā mērā, ka komersanta ar BIT aktivitātes tiek ierobežotas kādā ģeogrāfiskā teritorijā, bet ne pārējās. Kad mazumtirdzniecības tirgi ir definēti, nepieciešams novērtēt, vai tajos ir efektīva konkurence, pieņemot, ka nepastāv konkrētā tirgus regulēšana, bet ņemot vērā citu mazumtirdzniecības un saistītās vairumtirdzniecības regulēšanu.

Ja attiecīgajā tirgū mazumtirdzniecības līmenī ir efektīva konkurence, pieņemot, ka nepastāv konkrētā tirgus regulēšana, tam vajadzētu novest pie secinājuma, ka regulēšana vairs nav nepieciešama vairumtirdzniecības līmenī. Ja attiecīgajā tirgū mazumtirdzniecības līmenī nav efektīva konkurence, tad nepieciešams vērtēt konkrēto tirgu vairumtirdzniecības līmeni. Ja tirgū ir komersants ar būtisku ietekmi, tad nepieciešama saistību saglabāšana, grozīšana vai jaunu saistību noteikšana. Detalizētu tirgus 4 analīzes procedūru skatīt attēlā 2.

Attēls 2: Tirgus 4 analīzes procedūra

5. Tirgus definēšana

Katrai tirgus definēšanai ir divas daļas: konkrētajā tirgū iekļaujamo pakalpojumu kopums un konkrētā tirgus ģeogrāfiskais mērogs. Tirgū iekļaujamo pakalpojumu kopums tiek noteikts, identificējot tos pakalpojumus, kuru piedāvājums var ierobežot konkrētā tirgus pakalpojumu piedāvātāju tirgus varu.

Nosakot konkrētajā tirgū iekļaujamo pakalpojumu kopumu, jāņem vērā trīs galvenie kritēriji: vai aplūkojamais pakalpojums un citi pakalpojumi nodrošina vienas un tās pašas funkcijas, neatkarīgi no izmantotajām tehnoloģijām (funkcionālā aizstājamība); cik lielā mērā lietotāji var aizstāt aplūkojamo pakalpojumu ar citiem pakalpojumiem (pieprasījuma puses aizstājamība) un kāda ir varbūtība, ka pakalpojumu sniedzēji (vai citi komersanti) var īsā laikā un bez būtiskām papildus izmaksām vai riska uzsākt aplūkojamo pakalpojumu sniegšanu konkrētajā tirgū (piedāvājuma puses aizstājamība).

Lai veiktu tirgus definīciju attiecīgajā vairumtirdzniecības tirgū, vispirms ir nepieciešams definēt mazumtirdzniecības produktu un ģeogrāfiskos tirgus. Tas ir tāpēc, ka pieprasījums tirgū 4 ir atkarīgs no pieprasījuma pēc attiecīgajiem piekļuves pakalpojumiem mazumtirdzniecībā. Pēc tam vairumtirdzniecības tirgus definīcija tiek veikta ņemot vērā mazumtirdzniecības tirgus definīcijas rezultātus. Tas atbilst arī Ieteikumam 2014, kas nosaka, ka mazumtirdzniecība ir izejas punkts BIT analīzei vairumtirdzniecības līmenī.

5.1. Tirgus definēšana mazumtirdzniecības līmenī

Regulators kā attiecīgos mazumtirdzniecības pakalpojumus minētajam tirgum 4 nosaka nomāto līniju, VPN un augstas kvalitātes interneta piekļuves pakalpojumu sniegšanu mazumtirdzniecībā.

Definējot konkrēto tirgu mazumtirdzniecībā, Regulators vairs nevar noteikt šauru tirgus definīciju (tradicionālās ciparu nomātās līnijas), kurā iepriekšējās tirgus analīzes kārtās iekļāva tai laikā visizplatītāko pakalpojuma tehnisko risinājumu un pēc tam salīdzināja to ar citiem pakalpojumiem un tehniskajiem risinājumiem. Šai tirgus analīzes kārtā tirgus definēšanas sākumpunkts ir nomātās līnijas – tradicionālās (analogās un ciparu) un Ethernet. Pēc tam Regulators vērtē, vai nomātās līnijas ir aizstājamas ar VPN un augstas kvalitātes interneta piekļuves pakalpojumu.

Vērtējot nodrošināto gala posmu skaitu mazumtirdzniecībā, Regulators gala posmu skaitā iekļauj nodrošināto gala posmu skaitu, izmantojot savu elektronisko sakaru tīklu un nodrošināto gala posmu skaitu, izmantojot cita operatora elektronisko sakaru tīklu atbilstoši tam, kā šis vairumtirdzniecības operators Regulatoram ir sniedzis informāciju.

5.1.1. Tradicionālās (analogās un ciparu) un Ethernet nomātās līnijas

Tehnoloģiju attīstības rezultātā, analogās nomātās līnijas tika nomainītas ar ciparu nomātām līnijām jau daudzus gadus atpakaļ, taču atsevišķos gadījumos vēl arvien tās tiek izmantotas. Tehniski analogās līnijas ir paredzētas balss pārraidei un līdz ar to nodrošina balss spektra joslas platumu. No funkcionālā viedokļa zemu ātrumu tradicionālās ciparu nomātās līnijas (līdz 64 kbit/s (iekļaujot)) ir iespējamā alternatīva analogajām nomātām līnijām, tā kā abi pakalpojumi nodrošina nodalītu vai izveidotu pastāvīgu un simetrisku sakaru kanālu vai savienojumu signālu pārraidei starp diviem publiskā elektronisko sakaru tīkla pieslēguma punktiem.

Analogās nomātās līnijas nodrošina tikai SIA „Tet” un to skaits mazumtirdzniecībā ir niecīgs. Uz 2017.gada 31.decembri tika nodrošināti tikai ■ analogo nomāto līniju gala posmi. Tā kā SIA „Tet” vairs nepiedāvā ierīkot jaunas analogās nomātās līnijas un to skaits sarūk, Regulators uzskata, ka analogo nomāto līniju iekļaušana augstas kvalitātes piekļuves fiksētā vietā tirgū mazumtirdzniecības līmenī nav nepieciešama.

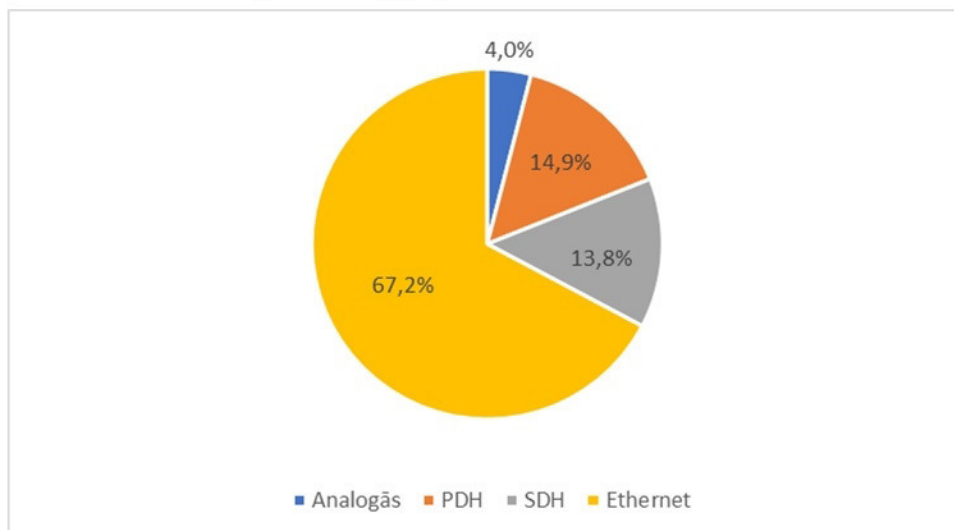
Attiecībā uz tradicionālajām ciparu nomātām līnijām, SIA „Tet” galalietotājiem nodrošina tikai PDH nomātās līnijas, bet nenodrošina SDH nomātās līnijas. Uz 2017.gada 31.decembri SIA „Tet” galalietotājiem nodrošināja tikai ■ PDH nomāto līniju gala posmus. Otrs lielākais PDH un SDH nomāto līniju nodrošinātājs bija valsts akciju sabiedrība “Latvijas valsts radio un televīzijas centrs”, vienotais reģistrācijas numurs: 40003011203, juridiskā adrese: Ērgļu iela 14, Rīga, LV-1012 (turpmāk - LVRTC). Citi operatori, tai skaitā LVRTC, uz 2017.gada 31.decembri nodrošināja ■ PDH nomāto līniju gala posmus un ■ SDH nomāto līniju gala posmus.

Ciparu nomāto līniju skaits ir būtiski samazinājies un tas ir vērtējams kā neliels. Kaut gan tradicionālās ciparu nomātās līnijas vēl arvien izmanto galalietotāji, kuriem ir specifiskas kvalitātes prasības, operatori (tai skaitā SIA „Tet”) vairs nepiedāvā ierīkot jaunas ciparu nomātās līnijas. Paredzams, ka tradicionālo ciparu nomāto līniju galalietotāju skaits turpinās samazināties un nākotnē tās tiks nodrošinātas tikai dažos gadījumos, piemēram, kad galalietotājam nepieciešama galaiekārtu sinhronizācija, ko var izdarīt izmantojot SDH tehnoloģiju. Ciparu nomātās līnijas ir būtiski dārgākas salīdzinot ar Ethernet nomātām līnijām. PDH un SDH ir transportēšanas tehnoloģijas, no kurām savā pamattīklā pakāpeniski atbrīvojas

arī SIA "Tet". Pamatā tās tiek izmantotas TDM²⁹ balss mezglu pieslēgumu nodrošināšanai, kuru skaits nepārtraukti samazinās. Ņemot vērā iepriekš minēto, Regulators uzskata, ka tradicionālo ciparu nomāto līniju iekļaušana augstas kvalitātes piekļuves fiksētā vietā tirgū mazumtirdzniecības līmenī nav nepieciešama.

Latvijā nomātās līnijas pamatā tiek nodrošinātās, izmantojot Ethernet tehnoloģiju. Nomāto līniju tehnoloģiju īpatsvaru, rēķinot gala posmu skaitum uz 2017.gada 31.decembri skatīt attēlā 3.

Attēls 3: Nomāto līniju tehnoloģiju īpatsvars

Neskatoties uz to, ka Ethernet nomātām līnijām atšķirībā no ciparu nomātām līnijām tiek izmantota pakešu komutācija un tās ir iespējams nodrošināt par relatīvi zemākām izmaksām nekā tradicionālās nomātās līnijas, Ethernet nomātām līnijām tomēr ir vērojams būtisks apjoma kritums.

Uz 2014.gada 1.maiju SIA "Tet" nodrošināja Ethernet nomāto līniju gala posmus. Uz 2017.gada 31.decembri SIA "Tet" galalietotājiem nodrošināja Ethernet nomāto līniju gala posmus. Pēc SIA "Tet" nākošie lielākie Ethernet nomāto līniju nodrošinātāji ir sabiedrība ar ierobežotu atbildību "RETN Baltic"³⁰, vienotais reģistrācijas numurs: 40103066693, juridiskā adrese: Augusta Deglava iela 73, Rīga, LV-1082 (turpmāk – RETN Baltic), SIA "Latnet, sabiedrība ar ierobežotu atbildību "Nolan", vienotais reģistrācijas numurs: 40103271751, juridiskā adrese: Brīvības gatve 401, Rīga, LV-1024 (turpmāk – SIA "Nolan") un sabiedrība ar ierobežotu atbildību "Telia Latvija", vienotais reģistrācijas numurs: 40003057571, juridiskā adrese: Lielvārdes iela 8A, Rīga, LV-1006 (turpmāk – SIA "Telia Latvija"). Uz 2017.gada 31.decembri citi operatori nodrošināja Ethernet nomāto līniju gala posmus, kur arī vērojams būtisks samazinājums salīdzinot ar iepriekšējo tirgus analīzes kārtu.

Ethernet pakalpojumi tiek sniegti uz standartizētā, plaši izmantojamās un pieejamās Ethernet saskarnes pamata. Visbiežāk izmantotās Ethernet nomāto līniju pārraides saskarnes ir 10Base, 100Base 1000Base, kas nodrošina ātrumus līdz 10, līdz 100 un līdz 1000 Mbit/s. Tirgū ir pieejams arī 10GBase, kas nodrošina ātrumu līdz 10 Gbit/s. Ethernet nomāto līniju realizācijai Latvijā pamatā tiek izmantoti optisko šķiedru kabeli, bet pastāv arī nomāto līniju nodrošināšana

²⁹ Laika dalījuma multipleksēšana (*angļu val. – Time Division multiplexing*)

³⁰ Iepriekšējais nosaukums sabiedrība ar ierobežotu atbildību "Optron"

pa varu un izmantojot radioviļņus. Ethernet nomātā līnija nodrošina simetrisku signālu pārraidi (jebkāda tipa noslodzi, t.i., balsi, datus, video) starp diviem pieslēguma punktiem. Lielākā daļa komersantu piedāvā Ethernet nomātās līnijas bez sāncensības³¹. Atkarībā no piedāvājuma, Ethernet nomātās līnijas var būt arī ar sāncensību³², bet šādu nomāto līniju ar sāncensību īpatsvars nav liels un sāncensības koeficients³³ ir zems. Ethernet nomātās līnijas nodrošina augstākus datu pārraides ātrumus kā tradicionālās nomātās līnijas par relatīvi zemākām izmaksām. Ethernet pakalpojumi salīdzinoši vienkārši ļauj arī izmainīt pieslēguma parametrus (piemēram, caurlaides joslas platumu). Šādas izmaiņas neprasa jaunas aparatūras iegādāšanos. Lielāko operatoru Ethernet nomāto līniju tarifus galalietotājiem skatīt tabulā 3.

Tabula 3: Lielāko operatoru Ethernet nomāto līniju tarifi, EUR bez PVN

Ethernet - 10Base	Tet	RETN Baltic	Latnet	
Pārraides vide	Optika	Optika	Radioviļņi	
Ierīkošana	1323.72	-	-	
Abonēšana	481.35	150.00	35.00	
Ethernet - 100Base	Tet	RETN Baltic	Latnet	Nolan
Pārraides vide	Optika	Optika	Radioviļņi	Optika
Ierīkošana	1323.72	-	-	-
Abonēšana	685.93	340.00	130.00	50.00-250.00
Ethernet - 1000Base	Tet	RETN Baltic	Latnet	Nolan
Pārraides vide	Optika	Optika	Radioviļņi	Optika
Ierīkošana	13232.72	-	-	-
Abonēšana	1552.37	650.00	380.00	100.00-500.00
Ethernet - 10GBase	Tet	Nolan	Latnet	
Pārraides vide	Optika	Optika	Radioviļņi	
Ierīkošana	Līgumcena	-	-	
Abonēšana	Līgumcena	100.00-500.00	980.00	

Salīdzinot SIA "Tet" nodrošināto Ethernet nomāto līniju tarifus ar iepriekšējo tirgus analīzes kārtu, var secināt, ka tie ir mainījušies minimāli. Ierīkošanas maksa ir samazinājusies par 2.68 EUR, bet abonēšanas maksa ir samazinājusies par no 0.98 EUR līdz 3.14 EUR robežās. Alternatīvie operatori nodrošina Ethernet nomātās līnijas par zemākiem tarifiem nekā SIA "Tet". Alternatīvo operatoru tarifu izmaiņas ir lielākas. Tā, piemēram, SIA "RETN Baltic" 10Base un 100 Base Ethernet nomāto līniju abonēšanas maksa ir samazinājusies no 40 EUR līdz 60 EUR robežās, bet par 50 EUR ir pieaugusi abonēšanas maksa 1000Base nomātai līnijai³⁴. Samazinājums ir vērojams arī SIA "Latnet" nomāto līniju tarifos no 30 EUR – 420 EUR robežās. Secināms, ka attīstoties alternatīviem pakalpojumiem un mainoties galalietotāju paradumiem, alternatīvie operatori ir mēģinājuši pielāgoties pārmaiņām, mainot cenu struktūru. Taču arī Ethernet nomāto līniju apjoms ik gadu sarūk.

³¹ *Angļu val. - uncontended*

³² *Angļu val. - contended*

³³ *Angļu val. - contention ratio*

³⁴ Salīdzinājums tika veikts ar sabiedrības ar ierobežotu atbildību "Optron" norādītajiem tarifiem, kas 2018.gadā tika reorganizēta

Nomāto līniju apjoma kritums ir skaidrojams ar to, ka galalietotāji tās aizvieto ar citiem jau iepriekš minētiem alternatīviem risinājumiem, galvenokārt mākoņpakalpojumu izmantošanu.

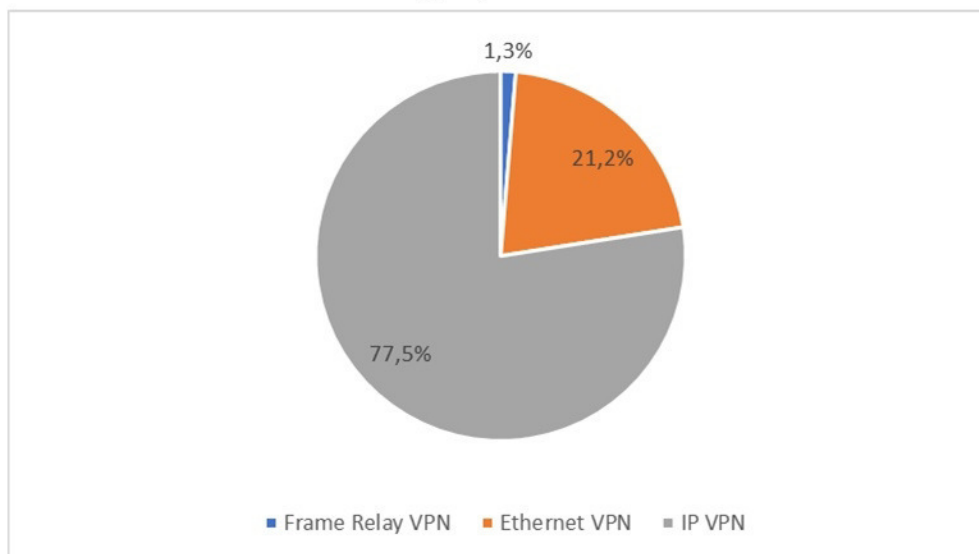
Mākoņpakalpojumu izmantošanas gadījumā pārraidāmai informācijai var būt lielāka aizture, it īpaši, ja datu centri atrodas tālu no Latvijas, piemēram, Amerikas Savienotās Valstīs. Šāda aizture varētu nozīmēt sliktāku pakalpojumu kvalitāti salīdzinot ar nomātām līnijām. Bet mākoņpakalpojumi galalietotājam ir lētāki un izdevīgāki un ja pakalpojumu kvalitāte nav kritiska, tad galalietotāji nomātās līnijas aizvieto ar tiem.

Neskatoties uz to, ka Ethernet nomāto līniju apjoms ir būtiski sarucis, operatori vēl arvien piedāvā nodrošināt Ethernet datu pārraidi. ***Tāpēc augstas kvalitātes piekļuves fiksētā vietā tirgū mazumtirdzniecības līmenī ir iekļaujamas tikai Ethernet nomātās līnijas, bet analogās un ciparu nomātās līnijas iekļaut nav nepieciešams.***

5.1.2. Virtuālie privātie tīkli

Latvijā tiek nodrošināti Frame Relay, Ethernet un IP VPN. Tehnoloģiju īpatsvaru, rēķinot gala posmu skaitu, uz 2017.gada 31.decembri skatīt attēlā 4.

Attēls 4: VPN nodrošināto tehnoloģiju īpatsvars

SIA "Tet" uz 2017.gada 31.decembri nodrošināja ■ Frame Relay VPN gala posmus. Tā kā SIA "Tet" nodrošināto gala posmu skaits ir neliels un SIA "Tet" nepiedāvā ierīkot jaunus Frame Relay VPN, tad Regulators uzskata, ka tos iekļaut augstas kvalitātes piekļuves fiksētā vietā tirgū mazumtirdzniecības līmenī nav nepieciešams.

Uz 2017.gada 31.decembri SIA "Tet" nodrošināja ■ Ethernet VPN gala posmus. Otrs lielākais Ethernet VPN nodrošinātājs ir SIA "Latnet". Uz 2017.gada 31.decembri SIA "Latnet" nodrošināja ■ Ethernet VPN gala posmus.

Ethernet nomātās līnijas gadījumā datu pārraide notiek starp diviem pieslēguma punktiem, bet Ethernet VPN gadījumā – starp vismaz trīs pieslēguma punktiem. Ja tiek nodrošināta Ethernet datu pārraide starp diviem pieslēguma punktiem ar virtuālu savienojumu /izeju uz publisko internetu, tad šāda datu pārraide klasificējas kā VPN nevis kā nomātā līnija. Gan Ethernet nomātai līnijai, gan Ethernet VPN nodrošināšanā tiek izmantota tā pati uz MPLS balstīta

tehnoloģija. Praksē parasti tiek organizēta datu pārraide starp galalietotāja LAN. Ethernet VPN gadījumā galalietotājam ir plašas iespējas VPN organizēšanai un pārvaldībai, taču tas attiecīgi prasa no galalietotāja specifiskas zināšanas un augstu kompetenci to organizācijā, maršrutēšanā un datu pārraidē, jo maršrutēšana notiek galalietotāju maršrutēšanas iekārtās. Arī vienas Ethernet nomātās līnijas starp diviem pieslēguma punktiem izmantošanas gadījumā ir nepieciešamas specifiskas zināšanas datu pārraidē un maršrutēšanā, līdzīgi kā tas ir Ethernet VPN gadījumā. Gan Ethernet VPN gadījumā, gan Ethernet nomāto līniju gadījumā galalietotājam ir jāpērk vai jāirē maršrutēšanas iekārtas, kuras tiek pieslēgtas pieslēguma punktiem.

Pastāv galalietotāju grupa, kura laika gaitā ir pārgājusi no Ethernet nomāto līniju izmantošanas uz VPN (gan Ethernet, gan IP). Tas ir tādos gadījumos, ja bija nepieciešama datu pārraide starp vairāk kā diviem pieslēguma punktiem vai ja papildus nomātām līnijām bija nepieciešams savienojums ar publisko internetu.

SIA "Tet" pārsvarā nodrošina IP VPN. Uz 2017.gada 31.decembri SIA "Tet" nodrošināja [redacted] IP VPN gala posmus. Otrs lielākais IP VPN nodrošinātājs ir SIA "Telia Latvija". Uz 2017.gada 31.decembri SIA "Telia Latvija" nodrošināja [redacted] IP VPN gala posmus.

Atšķirībā no Ethernet VPN, IP VPN gadījumā maršrutēšana notiek operatora maršrutēšanas iekārtās nevis galalietotāja iekārtās. Tas dod iespējas veidot lielākus, drošākus VPN, kā arī nodrošināt vienu izeju uz publisko internetu visam VPN. IP VPN gadījumā galalietotājam nav nepieciešamas specifiskas zināšanas un augsta kompetence VPN organizācijā un maršrutēšanas nodrošināšanā. Visas maršrutēšanas un VPN darbības funkcijas nodrošina operators. Mūsdienās komercdarbībā juridiskām personām (galalietotājiem), kuriem ir nepieciešama datu pārraide, ir tendence fokusēties tikai uz pamata darbības sfēru, bet datu pārraides apkalpojošās un atbalsta funkcijas arvien vairāk uzticēt ārējiem pakalpojumu sniedzējiem, maršrutētāju uzturēšanu un elektronisko sakaru tīkla darbības nodrošināšanu uzticot operatoram. Tas arī izskaidro to, ka Latvijā IP VPN ir lielāks īpatsvars salīdzinot ar Ethernet VPN.

Ethernet un IP VPN tarifus skatīt tabulā 4.

Tabula 4: Lielāko operatoru Ethernet un IP VPN tarifi, EUR bez PVN

Ethernet VPN	Tet	Latnet	Unistars
Ierīkošana	67.80	0.00 - 2800.00	50.00-200.00
Abonēšana	93.22-112.80	6.45-1290.00	25.00-300.00
IP VPN	Tet	Latnet Serviss	Unistars
Ierīkošana	69.72	180.00-1400.00	50.00-200.00
Abonēšana	27.00-78.36	35.00-450.00	25.00-300.00

Ierīkošanas maksa var būt atkarīga no daudziem faktoriem, piemēram no tā, vai VPN nodrošināšanai nepieciešamā infrastruktūra jau ir ierīkota, no kabeļu kanalizācijas vai citas fiziskās infrastruktūras pieejamības utt. Abonēšanas maksas lielumu var ietekmēt ģeogrāfiskā atrašanās vieta, kā arī, kur un kā nepieciešamā infrastruktūra ir ierīkota utt. Ierīkošanas un abonēšanas izmaksas var būt atkarīgas, vai kabelis ir ieguldīts kabeļu kanalizācijā, vai virs kabeļu kanalizācijas ir asfalta segums, vai kabelis ir pa tiešo ierakts zemē vai ierīkots pa gaisu no vienas ēkas līdz otrai. Tas pats attiecas arī uz nomātām līnijām. Tādēļ operatori norādīja tarifu vērtību diapazonus, kas var būt atkarīgi no vairākiem apstākļiem.

Tie operatori, kas nodrošina Ethernet nomātās līnijas, tehnoloģiski var nodrošināt arī VPN pakalpojumus. Ethernet nomāto līniju un Ethernet VPN tehnoloģija ir tā pati. Galvenā atšķirība ir galalietotāja pieslēgumu punktu skaitā. IP VPN tiek izmantota biežāk salīdzinot ar Ethernet VPN, jo to lietošana galalietotājam ir vienkāršāka. Tā kā pastāv noteikta galalietotāju grupa, kura laika gaitā ir pārgājusi no nomāto līniju pakalpojumu izmantošanas uz VPN pakalpojumu izmantošanu (pārsvarā uz IP VPN) un ņemot vērā iepriekšminētos apstākļus, **Regulators uzskata, ka Ethernet VPN un IP VPN augstas kvalitātes piekļuves fiksētā vietā tirgū mazumtirdzniecības līmenī ir jāiekļauj.**

5.1.3. Augstas kvalitātes interneta piekļuves pakalpojums

Saskaņā ar Regulatora rīcībā esošo informāciju, SIA "Tet" nav ieviesusi un nenodrošina tādu pakalpojumu, ko varētu klasificēt kā augstas kvalitātes interneta piekļuves pakalpojumu, kas kompleksi ietvertu gan garantētu datu pārraidi bez sāncensības līdz publiskajam internetam, gan augšupielādi/lejupielādi no publiskā interneta. SIA "Tet" sniegtais publiskā interneta piekļuves pakalpojums juridiskajām personām tiek nodrošināts ar tām pašām tehnoloģijām (xDSL³⁵, VDSL³⁶, VDSL2 Vectoring³⁷, GPON³⁸) un pamattīkla VLAN, kā fiziskajām personām. Tas nozīmē, ka šie pakalpojumi ir ar tādu pašu kvalitāti (sāncensību, latentumu u.c.) kā fiziskajām personām. SIA "Tet" elektronisko sakaru tīklā pielietotās tehnoloģijas un elektronisko sakaru tīkla izbūves principi nodrošina, ka vairumā gadījumu galalietotājam piekļuves tīklā un pamattīklā ir pieejami pietiekami brīvi resursi un sāncensība praktiski nenotiek. Atsevišķos gadījumos publiskiem interneta piekļuves pakalpojumiem juridiskām personām tiek piemēroti īpaši pakalpojuma līmeņa nosacījumi attiecībā uz pakalpojuma pieejamību un bojājumu novēršanu, taču tie nav uzskatāmi par augstas kvalitātes interneta piekļuves pakalpojumiem.

SIA "Tet", nodrošinot VPN pakalpojumus, nodrošina arī VPN ar virtuālu savienojumu/izeju uz publisko internetu. Šajā gadījumā VPN datu plūsmai nav kāda viena īpaša izdalīta bez sāncensības savienojuma ar/uz publisko internetu. Teorētiski, ja tiek apskatīta viena piekļuves mezgla divas xDSL līnijas, kur viena ir publiskā interneta piekļuves pakalpojuma līnija, bet otra ir VPN pakalpojuma līnija un šis VPN ir ar virtuālu savienojumu/izeju uz publisko internetu, tad no abām līnijām interneta noslodze nonāks SIA "Tet" interneta noslodzes IP pamattīklā vienā un tajā pašā punktā (IP/MPLS/BRAS³⁹ maršrutētājā) un tiks pārraidīta līdz/no Latvijas interneta apmaiņas punktam pa vienu un to pašu pamattīklu ar vienādiem nosacījumiem un vienādu prioritāti. Tas nozīmē, ka abos gadījumos saņemtā interneta piekļuve kvalitatīvi nekādi neatšķirsies un būs praktiski vienāda.

Lielākie komersanti, kuri nodrošināja augstas kvalitātes interneta piekļuves pakalpojumu uz 2017.gada 31.decembri, bija AS "Balticom", sabiedrība ar ierobežotu atbildību "Baltcom", vienotais reģistrācijas numurs: 40003443452, juridiskā adrese: Maskavas iela 322, Rīga, LV-1063 (turpmāk – SIA "Baltcom"), sabiedrība ar ierobežotu atbildību "Telenet", vienotais

³⁵ Ciparu abonentlīnijas tehnoloģijas (*angļu val. – Digital Subscriber Line Technologies*)

³⁶ Ļoti ātrdarbīga ciparu abonentlīnija (*angļu val. – Very high bit-rate Digital Subscriber Line*)

³⁷ Ātrdarbīgas ciparu abonentlīnija, izmantojot trokšņa signālus slāpējošu tehnoloģiju

³⁸ Pasīvais optiskais tīkls (no punkta līdz vairākiem punktiem), kur vairāki galalietotāji izmanto optisko šķiedru, kas ir ierīkota no optisko šķiedru kabeļu krosa līdz pasīvajam optiskajam sadalītājam. Virzienā no optisko šķiedru kabeļu krosa vienas optiskās šķiedras ienākošie gaismas impulsi tiek sadalīti vairākās izejošās optiskās šķiedrās, kuras ir ierīkotas līdz galalietotāja pieslēguma punktam vai var būt savienotas ar vēl citu pasīvo optisko sadalītāju.

³⁹ Platjoslas attālās piekļuves serveris (*angļu val. – Broadband Remote Access Server*)

reģistrācijas numurs: 40003615639, juridiskā adrese: Raunas iela 44 k-1, Rīga, LV-1039 un SIA "Latnet Serviss", kas 2018.gadā tika reorganizēta⁴⁰. Augstas kvalitātes interneta piekļuves pakalpojuma īpatsvars ir lielāks (uz 2017.gada 31.decembri nodrošināti 10136 aktīvās līnijas jeb gala posmi) salīdzinot ar nomātām līnijām vai VPN.

Lielākajiem operatoriem, kas nodrošina augstas kvalitātes interneta piekļuves pakalpojumu, 2017.gadā nodrošināto aktīvo līniju skaits ir nedaudz audzis salīdzinājumā ar 2016.gadu, atšķirībā no operatora – par aptuveni 8-9%. Mazākiem operatoriem, kas nodrošina augstas kvalitātes interneta piekļuves pakalpojumu, 2017.gadā bija gan neliels aktīvo līniju pieaugums, gan arī samazinājums salīdzinājumā ar 2016.gadu.

Augstas kvalitātes interneta piekļuves pakalpojumu tarifi parasti ir atkarīgi no datu pārraides ātrumiem.

AS "Balticom" mēneša maksa var būt atkarīga no galalietotāja prasībām. Kritēriji, kas ietekmē pakalpojuma ikmēneša abonēšanas maksu ir minimālais garantētais interneta ātrums, reakcijas laiks bojājumu novēršanai, pārraides vide, t.i. optiskā vai vara kabeļa pieslēgums. Augstas kvalitātes interneta piekļuves ierīkošanas maksa ir atkarīga no juridiskās personas telpu vai biroju atrašanās vietas, t.i. attālums līdz AS "Balticom" tuvākajam interneta komutācijas punktam. Ierīkošanas maksa tiek aprēķināta individuāli, jo juridisko personu atrašanās vietas bieži ir nestandarta. Attiecīgi, lai ierīkotu pakalpojumu, ir nepieciešams individuāls tehniskais risinājums.

SIA "Baltcom" augstas kvalitātes interneta piekļuves pakalpojuma mēneša maksa var būt no 89.96 līdz 775.00 EUR, bez PVN mēnesī. Vidējā augstas kvalitātes interneta piekļuves pakalpojuma mēneša maksa ir 202.15 EUR bez PVN. Tāpat kā tas ir citiem operatoriem, abonēšanas maksa tiek noteikta individuāli katram galalietotājam atsevišķi, kas ir atkarīga no tā prasībām un katrs gadījums parasti ir individuāls risinājums.

Arī SIA "Telenet" tarifus galalietotājiem ietekmē vairāki kritēriji. Augstas kvalitātes interneta piekļuves pakalpojuma mēneša maksa var būt no 70.00 līdz 700.00 EUR bez PVN atkarībā no datu pārraides ātruma. Vidējā augstas kvalitātes interneta piekļuves pakalpojuma mēneša maksa ir 110.00 – 490.00 EUR bez PVN. Ierīkošanas maksa mainās atkarībā no pieslēguma pašizmaksas līdz galalietotāja atrašanās vietai un ir no 50.00 līdz 300.00 EUR bez PVN.

Bez garantēta datu pārraides ātruma vai pakalpojuma ar zemu sāncensību galalietotājiem dažkārt var būt citas speciālas prasības tādas kā rezerves pieslēgums, kas nodrošinātu interneta pieslēgumu galvenā pieslēguma atteices gadījumā un nebūtu saistīts ar galveno interneta pieslēgumu.

Tehnoloģiju, programmatūru un aplikāciju attīstības rezultātā liela daļa galalietotāju ir pārgājusi un paredzams, ka turpinās pāriet un publisko interneta piekļuves pakalpojumu kopā ar mākoņpakalpojumu izmantošanu un daļa VPN galalietotāju ir sākusi pāriet un arī paredzams, ka turpinās pāriet uz publisko interneta piekļuves pakalpojumu, izveidojot pašiem savus VPN. Abos gadījumos tas varbūt jebkura operatora nodrošināts publiskais interneta piekļuves pakalpojums. Atkarībā no galalietotāja vajadzībām, tas var būt gan augstas kvalitātes interneta piekļuves pakalpojums, gan platjoslas piekļuves pakalpojums bez īpašām kvalitātes prasībām, un kuru Regulators analizēja un regulē tirgus 3a un 3b ietvaros. Galalietotāji var izvēlēties publisko interneta piekļuves pakalpojumu ar vai bez īpašām kvalitātes prasībām, izvērtējot to prasības un vajadzības.

⁴⁰ 2018.gadā SIA "Bite Latvija" iegādājās SIA "Latnet Serviss" mātes komersantu "Stream Networks", kā nosaukums tika mainīts uz SIA "Latnet".

Regulators uzskata, ka augstas kvalitātes interneta piekļuves pakalpojums ir jāiekļauj augstas kvalitātes piekļuves fiksētā vietā tirgū mazumtirdzniecības līmenī. Kas attiecas uz publisko interneta piekļuves pakalpojumu bez īpašām kvalitātes prasībām, Regulators to analizē un regulē tirgus 3a un 3b ietvaros.

5.1.4.WDM

Tirgus attīstības tendences rāda, ka palielinās WDM⁴¹ tehnoloģijas izmantošana optiskos tīklos pamattīkla līmenī, ar mērķi lietderīgi izmantot esošo infrastruktūru. WDM tehnoloģija tika speciāli izstrādāta priekš optiskās šķiedras. Pirms WDM tehnoloģijas izstrādes, izmantots tika tikai viens gaismas viļņa garums vienā optiskajā šķiedrā, turpretim gaismas spektrs var radīt lielu daudzumu viļņu garumu jeb „krāsu”. WDM priekšrocība ir tā, ka optiskā gaisma var tikt sadalīta vairākos viļņu garumos un katrs gaismas viļņa garums var vienlaicīgi pārraidīt signālu ar savu ātrumu un protokolu, neatkarīgi no cita viļņa garuma. Tehnoloģijām attīstoties, palielinās viļņu garumu skaits, kurus var sadalīt vienā šķiedrā.

Augstas kvalitātes piekļuves pakalpojumi var tikt nodrošināti, izmantojot WDM. Latvijā, ja tie tiek nodrošināti ar WDM tehnoloģiju, tad būtībā tikai pamattīkla līmenī.

Nemot vērā to, ka WDM tehnoloģijas netiek izmantotas piekļuves tīkla līmenī, Regulators uzskata, ka augstas kvalitātes piekļuves fiksētā vietā tirgū mazumtirdzniecības līmenī WDM tehnoloģija nav jāiekļauj.

5.1.5. Pārraides vide

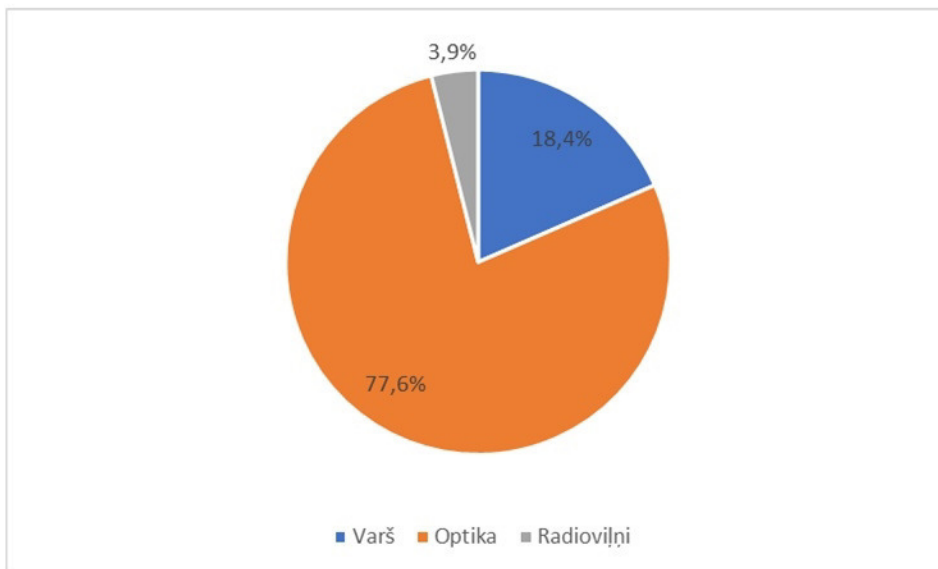
Līdz šim tirgū 4 bija iekļauta nomāto līniju nodrošināšana pa varu, optiku un arī izmantojot radioviļņus.

Ja nav iespējams izveidot kabeļa pieslēgumu, bieži vien kā pārraides vide tiek izmantoti radioviļņi kā pagaidu vai pastāvīgs risinājums. Būtībā radioviļņi tiek izmantoti gan maģistrālā, gan gala posmā, kaut gan biežāk tiek izmantotas pēdējā jūdzē. Atkarībā no tā, kāda aparatūra tiek izmantota un uz kādām frekvencēm tā darbojas, ietekme uz nomāto līniju, VPN un augstas kvalitātes interneta piekļuves pakalpojuma kvalitatīvajiem parametriem var atšķirties. Pie dažiem apstākļiem tas var izraisīt bezvadu pakalpojuma dīkstāvi vai arī līnijas parametru pasliktināšanos. Tas ir arī galvenais iemesls, kāpēc parasti bezvadu nomāto līniju vai citu pakalpojumu ātrumi ir mazāki nekā bezvadu līnijas maksimālā caurlaidspēja.

Pakalpojumus, kur pārraides vide ir radioviļņi, nodrošina vairāki komersanti. Viena nomātā līnija var sastāvēt no dažādām pārraides vidēm, t.i., viens gala posms var būt pa optiku vai varu, bet otrs gala posms var tikt nodrošināts izmantojot radioviļņus u.c. varianti. Tāpēc, lai precīzi noteiktu radioviļņu izmantošanas īpatsvaru Regulators apkopoja informāciju par pārraides vidi atsevišķi pa nomāto līniju gala posmiem (skatīt attēlu 5).

⁴¹ Viļņgarumdales multipleksēšana (*Angļu val. – Wavelength Division Multiplexing*)

Attēls 5: Nomāto līniju gala posmu pārraides vide

Uz 2014.gada 1.maiju radioviļņu īpatsvars nodrošinātām nomātām līnijām mazumtirdzniecībā bija 38.39%. Būtiski samazinoties nodrošināto nomāto līniju skaitam, ir mainījies arī radioviļņu īpatsvars. Uz 2017.gada 31.decembri tas bija 3.9%. Nodrošinot nomātās līnijas, gala posmos visvairāk tiek nodrošināta optika.

Uz jautājumu, vai nomātās līnijas, kur pārraides vide ir radioviļņi, ir aizvietotājs nomātām līnijām, kur pārraides vide ir varš vai optika, komersanti, kuri paši nodrošina elektronisko sakaru pakalpojumus, izmantojot radioviļņus, uzskatīja, ka tas ir aizvietotājs, norādot, ka radioviļņu gadījumā kvalitātes parametri pasliktinās atkarībā no laika apstākļiem (sniegs, lietus utt.). Taču modernās radioviļņu pārraides tehnoloģijas nodrošina praktiski līdzvērtīgu pakalpojuma kvalitāti. Svarīgi ir pareizi izvēlēties pārraides iekārtas un korekti aprēķināt radiolīnijas parametrus. Bezvadu tehnoloģiju izmantošanas gadījumā, mērķis ir izvairīties no traucējumiem, ko var radīt bezvadu iekārtas, kas darbojas uz radiofrekvencēm, kas ir noteiktas koplietojamo radiofrekvenču piešķiruma atļaujā. Aizvietojamība ir ierobežota tikai atsevišķos gadījumos, kad ļoti kritiska ir pārraidītās informācijas drošība.

Iepriekšminētie argumenti attiecas arī uz VPN nodrošināšanu, izmantojot radioviļņus. Nodrošināto VPN gala posmu īpatsvars, izmantojot radioviļņus uz 2017.gada 31.decembri bija 16%, kas ir lielāks salīdzinot ar nomātām līnijām.

Attiecībā uz augstas kvalitātes interneta piekļuves pakalpojumu, fiksētās bezvadu piekļuves (FWA) tehnoloģija (izņemot WiMAX⁴²) sastāda 9.4% no visiem nodrošinātajiem augstas kvalitātes piekļuves pakalpojumiem.

Regulators uzskata, ka bezvadu tehnoloģijas tiek izmantotas Latvijā kā līdzvērtīga pakļuve kabeļu risinājumiem (piemēram, attiecībā uz drošību, sinhronizāciju, pakalpojumu kvalitāti, cenu un funkcionalitāti) un ir būtiskas konkurences nodrošināšanā. Jāņem vērā arī tas, ka ārpus Rīgas iedzīvotāju blīvums un ekonomiski aktīvo vienību (juridisko personu) blīvums (*angļu val. – business density*) nav augsts un bezvadu tehnoloģijas ieņem būtisku lomu augstas kvalitātes pakalpojumu nodrošināšanā gan blīvākās, gan mazāk blīvāk apdzīvotās teritorijās.

⁴² Platjoslas bezvadu datu pārraides tehnoloģija (*angļu val. – Wireless MAN Exchange*)

Regulators uzskata, ka bezvadu tehnoloģijas var tikt uzskatītas kā aizvietotājs augstas kvalitātes piekļuves fiksētā vietā pakalpojumiem, kur pārraides vide ir varš vai optika. Augstas kvalitātes piekļuves fiksētā vietā tirgū mazumtirdzniecības līmeni ietilpst varš, optika un bezvadu tehnoloģijas (izņemot WiMAX⁴³).

5.1.6. Augstas kvalitātes piekļuves pakalpojumu segmentēšana pa ātrumiem

Regulators uzskata, ka augstas kvalitātes piekļuves pakalpojumu segmentēšana pa datu pārraides ātrumiem nav nepieciešama. Iepriekšējā tirgus analīzes kārtā analizēto datu pārraides ātrumu sliekšnis bija 2 Mbit/s un 155 Mbit/s, kas ir PDH un SDH tehnoloģiju tipiskie datu pārraides ātrumu sliekšņi. Šajā tirgus analīzes kārtā iepriekšminētās tehnoloģijas nav iekļautas. Šobrīd visi augstas kvalitātes piekļuves pakalpojumi tiek nodrošināti, izmantojot vienu un to pašu infrastruktūru un izmantojot pakešu komutāciju. Analogo, PDH un SDH nomāto līniju gadījumā pakešu komutācija izmantota netiek. Analizējamais tirgus kopā ir ļoti mazs (19 286 gala posmu/aktīvo līniju), kur tirgus dalīšana datu pārraides ātrumu segmentos nav nepieciešama. Turklāt visi operatori nodrošina gan zemākus, gan augstākus datu pārraides ātrumus. Galalietotāji savukārt atkarībā no to kvalitātes prasībām arī var izvēlēties tā paša vai cita operatora augstas kvalitātes piekļuves pakalpojumu zemākus vai augstākus datu pārraides ātrumus. Praksē gan nomāto līniju un VPN galalietotāji vairumā gadījumu ir izvēlējušies pāriet uz jau minēto alternatīvu pakalpojumu (mākoņpakalpojumu un SD-WAN) izmantošanu. Nomāto līniju un VPN pakalpojumu izmantošanas tendence nav vērojama tikai kādā vienā datu pārraides ātrumu segmentā, bet gan drīzāk attiecas uz jebkuru no datu pārraides ātrumu grupām.

Regulators uzskata, ka augstas kvalitātes piekļuves pakalpojumu segmentēšana pa datu pārraides ātrumiem nav nepieciešama.

Regulators augstas kvalitātes piekļuves pakalpojumu tirgū mazumtirdzniecības līmeni iekļauj Ethernet nomātās līnijas, Ethernet VPN, IP VPN un augstas kvalitātes interneta piekļuves pakalpojumu, bet neiekļauj alternatīvu pakalpojumu izmantošanu, t.i. publiskā interneta piekļuves pakalpojuma izmantošanu ar mākoņpakalpojumu vai ar pašu galalietotāju izveidotu un pārvaldītu VPN.

5.2. Tirgus definēšana vairumtirdzniecības līmenī

Kad tirgus definīcija ir veikta mazumtirdzniecības līmenī, nepieciešams veikt tirgus definīciju vairumtirdzniecības līmenī.

⁴³ Regulators detalizētāk WiMAX tehnoloģiju analizēja 2018.gadā Ziņojumā par tirgus analīzi par Eiropas par Komisijas 2014.gada 9.oktobra ieteikumā 2014/710/ES par konkrētajiem preču un pakalpojumu tirgiem elektronisko sakaru nozarē, kuros var būt nepieciešams ex ante (apsteidzoša) regulēšana saskaņā ar Direktīvu 2002/21/EK, minētajiem tirgiem: 3a - Vairumtirdzniecības līmeņa vietēja piekļuve fiksētā vietā un 3b - Plašpatēriņa produktu vairumtirdzniecības līmeņa centralizēta piekļuve fiksētā vietā.

Tirgus definīcija vairumtirdzniecības līmenī balstās uz veikto tirgus definīciju mazumtirdzniecības līmenī, kur tika iekļautas Ethernet nomātās līnijas, Ethernet un IP VPN un augstas kvalitātes interneta piekļuves pakalpojums.

Pieprasījums pēc gala posmiem vairumtirdzniecībā ir atkarīgs no Ethernet nomāto līniju vai VPN pieprasījuma mazumtirdzniecībā. Izmantojot Ethernet tehnoloģijas gala posmu vairumtirdzniecībā, citi komersanti var sniegt gan Ethernet nomātās līnijas, gan Ethernet un IP VPN mazumtirdzniecībā. Tehnoloģiski tie neatšķiras.

Kas attiecas uz augstas kvalitātes interneta piekļuves pakalpojumu, analogisks pakalpojums gala posmiem, būtu Ethernet piekļuve datu plūsmai vietējā līmenī vairumtirdzniecībā ar atbilstošiem kvalitātes parametriem. Tas ir ekvivalents pakalpojums gala posmam, izmantojot Ethernet tehnoloģiju.

Nemot vērā iepriekš minēto, augstas kvalitātes piekļuves tirgū vairumtirdzniecības līmenī ietilpst gala posmi, lai nodrošinātu Ethernet nomātās līnijas Ethernet un IP VPN, kā arī augstas kvalitātes interneta piekļuves pakalpojumu galalietotājiem.

6. Tirgus analīze

6.1. Ģeogrāfisko teritoriju iedalījums

Ģeogrāfiskais tirgus ietver teritoriju, kurā komersanti ir iesaistīti attiecīgo produktu un pakalpojumu nodrošināšanā un pieprasījumā, kur konkurences apstākļi ir vienādi vai pietiekami viendabīgi (*homogēni*), lai tos varētu atšķirt no citām vai blakus esošām ģeogrāfiskām teritorijām, kur dominējošie konkurences apstākļi ir absolūti atšķirīgi. Regulatoram ir jāvērtē konkurences apstākļi, dažādās ģeogrāfiskās teritorijās un jānosaka ģeogrāfiskie tirgi, ja Regulators var nepārprotami konstatēt būtiski un objektīvi atšķirīgus konkurences apstākļus, kas stabili saglabājas laika gaitā.

Ieteikuma 2014 Paskaidrojumā EK norāda, ka konkrētā vairumtirdzniecības tirgus definēšanai un identificēšanai jāsaucas ar konkrētā tirgus nodalīšanu mazumtirdzniecības līmenī, ņemot vērā pieeju, kur tiek pieņemts hipotētisks scenārijs, ka esošā BIT regulēšana vairumtirdzniecības līmenī neeksistē⁴⁴.

Saskaņā ar BEREC 2014.gada 5.jūnija kopējo nostāju (BoR (14) 73) par tirgus analīzes ģeogrāfiskiem aspektiem, iejaukšanās attiecīgajā vairumtirdzniecības tirgū nav nepieciešama, ja nepastāv problēmas mazumtirdzniecības līmenī, pieņemot, ka regulēšana vairumtirdzniecības līmenī neeksistē, t.i., efektīva konkurence mazumtirdzniecībā nerodas no konkrētā pakalpojuma regulēšanas vairumtirdzniecībā. Tātad, ģeogrāfiskās analīzes sākumpunkts parasti būs konkurences apstākļi mazumtirdzniecībā.

Regulators uzskata, ka tas, kur vēsturiskais un alternatīvie operatori izvēlas investēt vispirms un kur ir vismazākās izmaksas ienākšanai tirgū, ir atkarīgs no tā, kur iedzīvotāji ir koncentrējušies un jo īpaši no ekonomiski aktīvo vienību (juridisko personu) blīvuma⁴⁵. Tas ietekmē konkurences apstākļus. Blīvāk apdzīvotās teritorijās un it īpaši tirgus 4 kontekstā tas attiecināms uz augstas kvalitātes piekļuvi – teritorijās, kurās ir lielāks skaits juridisko personu,

⁴⁴ *Angļu val. – Modified Greenfield Approach*

⁴⁵ *Angļu val. – business density*

komersanti investēs vairāk salīdzinājumā ar mazāk apdzīvotām teritorijām, kur komercdarbība ir mazāk attīstīta.

Saskaņā ar Latvijas Republikas Centrālās statistikas pārvaldes datiem⁴⁶ 2018.gada sākumā Rīgā bija koncentrējušies gandrīz 33% valsts iedzīvotāju un nākošajā lielākajā pilsētā – Daugavpilī – tikai 4.3% iedzīvotāju (skatīt tabulu 5). Tātad vairums Latvijas iedzīvotāju dzīvo Rīgā.

Tabula 5: Iedzīvotāju skaits, %

Rīga	33.0%
Daugavpils	4.3%
Liepāja	3.6%
Jelgava	2.9%
Jūrmala	2.5%
Ventspils	1.8%
Rēzekne	1.5%
Valmiera	1.2%
Jēkabpils	1.1%

Saskaņā ar Centrālās statistikas pārvaldes provizoriskiem datiem 2017.gadā ekonomiski aktīvo vienību Rīgā bija 56.4% no visām Latvijā esošām ekonomiski aktīvām vienībām. Nākošajā lielākajā pilsētā Liepājā - tikai 2.5% (skatīt tabulu 6). Ņemot to vērā, lielākais augstas kvalitātes piekļuves pakalpojumu pieprasījums būs Rīgā.

Tabula 6: Ekonomiski aktīvās vienības, %

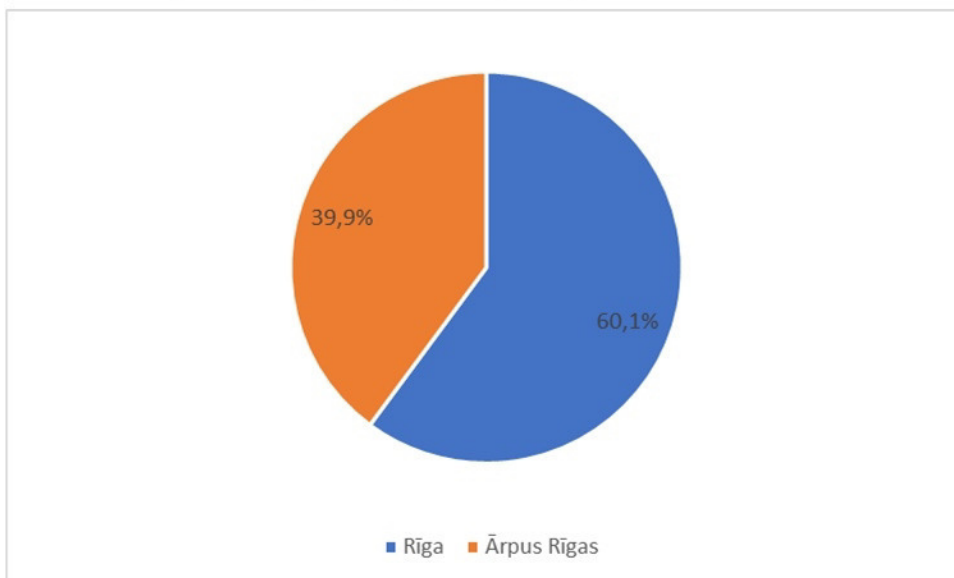
Rīga	56.4%
Liepāja	2.5%
Daugavpils	2.4%
Jelgava	2.2%
Jūrmala	2.2%
Ventspils	1.1%
Valmiera	1.1%
Rēzekne	1.0%

Lai varētu analizēt konkurences apstākļus ģeogrāfiskās teritorijās, nepieciešams ņemt vērā apstākli, ka vienas nomātās līnijas gala posms var atrasties Rīgā un otrs gala posms būs ārpus Rīgas vai abi gala posmi atradīsies Rīgā, vai abi gala posmi atradīsies ārpus Rīgas. Tas pats attiecas arī uz VPN. Tāpat viens nomātās līnijas gala posms var tikt nodrošināts, izmantojot optiku, bet otrs gala posms – izmantojot radioviļņus.

⁴⁶ <http://www.csb.gov.lv/>

Uz 2017.gada 31.decembri Rīgā tika nodrošināti 60.1% no visiem augstas kvalitātes piekļuves pakalpojumu gala posmiem galalietotājiem (skatīt attēlu 6).

Attēls 6: Gala posmu dalījums Rīgā un ārpus Rīgas

Regulators uzskata, ka apskatīto ģeogrāfisko teritoriju dalījums: Rīga un ārpus Rīgas ir pietiekams, jo nav paredzams, ka Latvijas teritorijā būs vēl kāda pilsēta, kur konkurence būs vēl izteiktāka nekā Rīgā.

Tāpēc informācijas pieprasījumā Regulators nodalīja ģeogrāfiskās teritorijas Rīgā un ārpus Rīgas.

6.2. Tarifi un tarifu atšķirības ģeogrāfiskās teritorijās

Regulators analizēja nomāto līniju, VPN un augstas kvalitātes interneta piekļuves pakalpojumu tarifus šī ziņojuma 5.nodaļā.

Regulatora rīcībā nav informācijas, ka operatoru, kuri sniedz augstas kvalitātes piekļuves pakalpojumus, tarifi atšķirtos atkarībā no kādas konkrētas ģeogrāfiskās teritorijas. Bet operatoru tarifi var mainīties, atkarībā no dažādiem apstākļiem. Tarifi var būt atkarīgi no nomātās līnijas garuma vai VPN lieluma (t.i. gala posmu skaita), kā arī var atšķirties atkarībā no izmantotās tehnoloģijas, pārraides vides vai tīkla arhitektūras konkrētā ģeogrāfiskā teritorijā. Ierīkošanas maksa var būt atkarīga no vairākiem faktoriem, piemēram no tā, vai optika jau ir ierīkota, no kabeļu kanalizācijas vai citas fiziskās infrastruktūras pieejamības utt. Tādēļ operatori bieži vien nevar norādīt konkrētu ierīkošanas un mēneša maksu, bet gan tarifu diapazonu.

Arī augstas kvalitātes interneta piekļuves pakalpojuma tarifi nav atkarīgi no kādas konkrētas ģeogrāfiskās teritorijas. Bieži vien tas ir individuāls risinājums, kā tarifi atšķiras no galalietotāju prasībām un no tā cik tālu galalietotāja pieslēguma punkts atrodas līdz konkrēta operatora tuvākajam komutācijas punktam jeb piekļuves mezglam.

Regulators konstatē, ka augstas kvalitātes piekļuves pakalpojumu tarifi neatšķiras atkarībā no kādas konkrētas ģeogrāfiskās teritorijas.

6.3. Tirgus daļas mazumtirdzniecībā

Novērtējums mazumtirdzniecībā, vai tirgū 4 vēl arvien ir nepieciešamas speciālas prasības ir veicams atbilstoši apskatīto ģeogrāfisko teritoriju dalījumam, t.i. Rīgā un ārpus Rīgas. Aprēķinātās tirgus daļas attiecas uz tām tehnoloģijām un pakalpojumiem, kas tirgus definīcijas gaitā tika iekļautas mazumtirdzniecības līmenī.

Nemot vērā Eiropas Komisijas 2010.gada 20.septembra ieteikumu 2010/572/ES par regulētu piekļuvi nākamās paaudzes piekļuves (NGA) tīkliem un arī Eiropas Regulatoru grupas (ERG)⁴⁷ kopējo nostāju par tirgus analīzes ģeogrāfiskajiem aspektiem ERG (08) 20, Regulatoram jāanalizē konkurējošie apstākļi ģeogrāfiskajās teritorijās, t.i., jāapskata tirgus daļu dalījumus.

Vērtējot konkurenci mazumtirdzniecībā, tiek pieņemts, ka tirgus 4 regulēšana nepastāv. Ja nebūtu tirgus 4 regulēšanas, tad komersantam ar BIT nebūtu stimula nodrošināt šo tirgu pakalpojumus. Tā rezultātā tiktu pieņemts, ka šos pakalpojumus mazumtirdzniecībā nodrošinātu pats komersants ar BIT. Tā kā SIA "Tet" nenodrošina citiem komersantiem tirgus 4 pakalpojumu vairumtirdzniecībā, tad šis pieņēmums nav attiecināms uz šo tirgus analīzi. Ja vēl kāds komersants brīvprātīgi sniedz tirgus 4 pakalpojumus vairumtirdzniecībā citiem komersantiem, tad netiek pieņemts, ka šos pakalpojumus mazumtirdzniecībā nodrošinātu pats komersants, kurš tos brīvprātīgi sniedz, bet gan komersanti, kas saņem tirgus 4 pakalpojumus.

Atbilstoši procedūrai, Regulatoram jāvērtē, vai augstas kvalitātes piekļuves tirgū mazumtirdzniecības līmenī ir vērojama efektīva konkurence, t.i. vai vēl arvien ir nepieciešamas speciālas prasības un saistības tirgū 4.

Regulators ir pieprasījis informāciju par gala posmu skaitu nomāto līniju un VPN pakalpojumiem un aktīvo līniju skaitu augstas kvalitātes interneta piekļuves pakalpojumiem no komersantiem atsevišķi Rīgā un ārpus Rīgas par 2015., 2016. un 2017.gadu. Aktīvā līnija augstas kvalitātes interneta piekļuves pakalpojumiem atbilst gala posmam nomāto līniju un VPN pakalpojumiem. SIA "Tet" un citu komersantu nodrošināto gala posmu un aktīvo līniju skaitu uz 2017.gada 31.decembri skatīt tabulā 7.

Tabula 7: SIA "Tet" un citu komersantu galalietotājiem nodrošināto gala posmu un aktīvo līniju skaits⁴⁸

	Tet	Citi
Ethernet nomātās līnijas		
Ethernet un IP VPN		
Augstas kvalitātes interneta piekļuves pakalpojums		

Kopumā augstas kvalitātes piekļuves tirgus mazumtirdzniecības līmenī nav liels. Tie ir 19 286 gala posmi/aktīvās līnijas. Augstas kvalitātes interneta piekļuves pakalpojumu aktīvo līniju skaits ir lielāks salīdzinot ar nomāto līniju vai VPN gala posmu skaitu. Paredzams, ka nākotnē nomāto līniju skaits turpinās samazināties, jo galalietotāji turpinās pāriet uz publisko interneta

⁴⁷ Saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2009.gada 25.novembra Regulu Nr.1211/2009 ar ko izveido Eiropas Elektronisko komunikāciju regulatoru iestādi (BEREC) un biroju, Eiropas Regulatoru grupa tika aizstāta ar BEREC

⁴⁸ Regulators informē, ka dažkārt komersantiem bija problēmas nodalīt gala posmus. SIA "Latnet Serviss" un SIA "Bite Latvija" nenorādīja nodrošinātos gala posmus uz 2017.gada 31.decembri atsevišķi pa komersantiem, tāpēc gala posmu skaits un tirgus daļas tika rēķinātas balstoties uz pieņēmuma. Maksimālā iespējamā aprēķinu kļūda ir 107 gala posmi, kas neietekmē SIA "Tet" vairumtirdzniecībā saņemto gala posmu skaitu un līdz ar to arī SIA "Tet" tirgus daļas, kā arī secinājumus par jebkura cita operatora BIT.

piekļuves pakalpojumu ar mākoņpakalpojumu un paredzams, ka VPN galalietotāji pāries uz SD-WAN tehnoloģijas izmantošanu.

Tirgus daļas augstas kvalitātes piekļuves tirgū mazumtirdzniecības līmenī atsevišķi Rīgā, ārpus Rīgas un kopā uz 2017.gada 31.decembri skatīt tabulā 8.

Tabula 8: Tirgus daļas augstas kvalitātes piekļuves tirgū mazumtirdzniecības līmenī uz 2017.gada 31.decembri

	Rīga	Ārpus Rīgas	Kopā
Tet			
Balticom			
Latnet Serviss			
Telia Latvija			
Telenet			
Baltcom			
Latnet			
RETN Baltic			
Unistars			
Nolan			
LVRTC			
Citi (NL ⁴⁹ +VPN)			
Citi (HQ ⁵⁰) ⁵¹			

Tirgus struktūras un galalietotāju paradumu izmaiņu rezultātā sākotnējais tirgus daļu vērtējums liecina par esošu konkurenci. SIA "Tet" ir lielākais augstas kvalitātes piekļuves pakalpojumu mazumtirdzniecības līmenī nodrošinātājs un tā tirgus daļas ir vislielākās. SIA "Tet" tirgus daļa Rīgā ir vērtējama kā neliela – ██████%. SIA "Tet" tirgus daļas ārpus Rīgas ir augstākas – ██████%. SIA "Tet" tirgus daļu dinamiku skatīt tabulā 9.

Tabula 9: SIA "Tet" tirgus daļu augstas kvalitātes piekļuves tirgū mazumtirdzniecības līmenī dinamika

	Rīga	Ārpus Rīgas	Kopā
2017.gada 31.decembrī			
2016.gada 31.decembrī ⁵²			
2015.gada 31.decembrī			

⁴⁹ Nomātā līnija

⁵⁰ Augstas kvalitātes interneta piekļuves pakalpojums

⁵¹ Citu komersantu, kas nodrošina augstas kvalitātes interneta piekļuves pakalpojumu tirgus kopējā tirgus daļa. Kopā ir 28 komersanti, kas sniedz augstas kvalitātes interneta piekļuves pakalpojumu. Šīs kategorijas tirgus daļas sastāda 21 komersanta sniegtie augstas kvalitātes interneta piekļuves pakalpojumi. Katra komersanta atsevišķi tirgus daļas vērtējamas kā ļoti mazas.

⁵² Tirgus daļas uz 2016.gada 31.decembri aprēķinātas balstoties uz pieņēmumu, kur tika izmantots SIA "Latnet" sniegto VPN gala posmu skaits uz 2017.gada 31.decembri

Vērtējot SIA "Tet" tirgus daļas un to dinamiku Rīgā, tās neliecina par dominējošu stāvokli. Attiecībā uz tirgus daļām ārpus Rīgas, tās ir lielākas, bet to svārstības ir skaidrojamas ir izmaiņām jau iepriekšminētos galalietotāju paradumos pārejot uz mākoņpakalpojumu izmantošanu un SD-WAN, kā arī var liecināt par būtiskas ietekmes trūkumu konkrētajā tirgū.

Saskaņā ar EK 2018.gada 7.maija paziņojumu 2018/C 159/01 „Tirgus analīzes un būtiskas ietekmes tirgū novērtēšanas vadlīnijas saskaņā ar ES elektronisko sakaru tīklu un pakalpojumu pamataktiem” (turpmāk - Vadlīnijas), ja kādam komersantam kādu laiku ir ļoti liela tirgus daļa, kas pārsniedz 50 %, pats par sevi, bet ne ārkārtas apstākļos, apliecina dominējošu stāvokli.

Tomēr var būt gadījumi, kad komersants ar lielu tirgus daļu var nespēt būtiskā mērā rīkoties neatkarīgi no saviem klientiem ar pietiekamu līdzsvarojosu pircēja varu. Tirgus daļas ievērojamas svārstības laika gaitā var liecināt par ietekmes trūkumu konkrētajā tirgū.

Ja tirgus daļa ir liela, bet nepārsniedz 50 % sliekšni, BIT novērtēšanā ir jāpaļaujas uz citām tirgus strukturālajām pamatīpašībām. Regulatoram ir rūpīgi strukturāli jāizvērtē konkrētā tirgus ekonomiskās īpašības pirms secinājumu izdarīšanas par to, vai pastāv BIT. Citi kritēriji, kas palīdz novērtēt komersanta ietekmi tirgū, ir šādi: šķēršļi ienākšanai tirgū vai elektronisko sakaru tīkla pārklājuma paplašināšanai, kontrole pār būtisku infrastruktūru, tehnoloģiska rakstura priekšrocības vai pārkāpums, nepietiekama kompensējoša pirktspēja vai tās trūkums, mēroga un apjoma ekonomikas priekšrocības, komersanta absolūtais un relatīvais lielums, privilēģēta piekļuve finansiālajiem resursiem u.c.

Regulators uzskata, ka tirgus daļas mazumtirdzniecības līmenī ir jāvērtē kontekstā ar tirgus daļām vairumtirdzniecības līmeni, jo pastāv aktīvs un brīvprātīgi izveidojies vairumtirdzniecības tirgus 4, kuru pakalpojumus nodrošina citi komersanti, bet nenodrošina SIA "Tet". Tā, piemēram, 2017.gadā lielākais tirgus 4 pakalpojumu nodrošinātājs bija SIA "Latnet", nodrošinot citiem komersantiem [redacted] Ethernet gala posmus. [redacted]

[redacted] Vēl 2017.gadā Ethernet tehnoloģijas gala posmus nodrošināja SIA "Latnet Serviss", SIA "Bite Latvija" un SIA "Unistars". Uz 2017.gada 31.decembri tika nodrošināti [redacted] Ethernet tehnoloģijas gala posmi, lai citi komersanti varētu sniegt nomāto līniju vai VPN pakalpojumu galalietotājiem.

Regulators augstas kvalitātes piekļuves pakalpojumu tirgū mazumtirdzniecības līmenī neiekļāva alternatīvu pakalpojumu izmantošanu, t.i. publiskā interneta piekļuves pakalpojuma izmantošanu kopā ar mākoņpakalpojumu vai ar pašu galalietotāju izveidotu un pārvaldītu VPN. Pastāv galalietotāju grupa, kas nomātās līnijas un VPN ir aizstājuši ar šiem alternatīvajiem pakalpojumiem. Regulatora rīcībā nav informācijas par šādu alternatīvu pakalpojumu izmantošanu, bet balstoties uz ievērojamu to izplatību un pieejamību, SIA "Tet" tirgus daļa mazumtirdzniecības līmenī varētu būt vēl zemāka gan Rīgā, gan ārpus Rīgas.

6.4. Tirgus daļas vairumtirdzniecībā

BEREC ir analizējis (BEREC 2010.gada marta ziņojumā BoR (10) 09 par iekšējiem pakalpojumiem (*angļu val. - self-supply*)) mazumtirdzniecības un vairumtirdzniecības tirgu aspektus un situācijas, kad konkurences spiedienu mazumtirdzniecībā vajadzētu atspoguļot novērtējumā un analizē vairumtirdzniecības līmeni.

Ja komersants ar BIT darbojas vairumtirdzniecības līmenī, to var ierobežot tieši cits komersants, kurš arī darbojas tai pašā līmenī (tiešā konkurences ietekme (*angļu val. – direct constraints*)). Piemēram, komersants ar BIT var tikt ierobežots pacelt vairumtirdzniecības tarifus trešajām pusēm, jo tās izvēlēsies cita vertikāli integrēta komersanta vairumtirdzniecības pakalpojumus, lai nodrošinātu pakalpojumus galalietotājiem. Ja nepastāv cits vertikāli integrēts

komersants, kurš darbojas vairumtirdzniecības līmenī, tad nepastāv arī tiešā konkurences ietekme.

Ja apsver tikai pakalpojumu nodrošināšanu trešajām pusēm (citiem komersantiem) vairumtirdzniecības līmenī, tas var novest pie neatbilstoša rezultāta, jo parasti viens komersants (komersants ar BIT) būs aktīvs tirgū (teorētiski ar 100% tirgus daļu) vai Latvijas gadījumā daži operatori būs aktīvi tirgū.

Tāpēc konkurence starp produktiem mazumtirdzniecības līmenī netieši ierobežo komersantu ar BIT (netiešā konkurences ietekme (*angļu val. – indirect constraints*)), jo galalietotāji var izlemt pāriet pie cita komersanta, kurš arī darbojas mazumtirdzniecības līmenī.

Vairumtirdzniecības līmenī vertikāli integrēti komersanti, kas nodrošina (vai var arī nenodrošināt) vairumtirdzniecības pakalpojumus trešajām pusēm (citiem komersantiem), var nodrošināt tos pašus pakalpojumus tā mazumtirdzniecības daļai (iekšējie pakalpojumi (*angļu val. - self-supply*)), kura sniedz pakalpojumus galalietotājiem. Šos iekšējos pakalpojumus ir jāiekļauj konkrētā tirgus analīzē – gan komersanta ar BIT, gan citu komersantu iekšējos pakalpojumus.

SIA "Tet" un lielāku tirgus 4 vairumtirdzniecības pakalpojumu nodrošinātāju tirgus daļas augstas kvalitātes piekļuves tirgū vairumtirdzniecības līmenī atsevišķi Rīgā, ārpus Rīgas un kopā uz 2017.gada 31.decembri skatīt tabulā 10.

Tabula 10: SIA "Tet" un lielāko tirgus 4 pakalpojumu nodrošinātāju tirgus daļas augstas kvalitātes piekļuves tirgū vairumtirdzniecības līmenī uz 2017.gada 31.decembri

	Rīga	Ārpus Rīgas	Kopā
Tet			
Latnet Serviss			
Latnet			
Unistars			

SIA "Tet" tirgus daļa tirgū 4 vairumtirdzniecības līmenī uz 2017.gada 31.decembri bija vislielākās, t.i. Rīgā - ██████%, ārpus Rīgas - ██████% un kopā - ██████%. SIA "Tet" tirgus daļas vairumtirdzniecības līmenī ir mazākas salīdzinot ar tirgus daļām mazumtirdzniecības līmenī, jo pastāv aktīvs vairumtirdzniecības tirgus 4, kuru pakalpojumus nodrošina citi komersanti, bet nenodrošina SIA "Tet". SIA "Tet" ir lielākais tirgus 4 pakalpojumu saņēmējs.

SIA "Tet" tirgus daļu dinamiku skatīt tabulā 11.

Tabula 11: SIA "Tet" tirgus daļu augstas kvalitātes piekļuves tirgū vairumtirdzniecības līmeni dinamika

	Rīga	Ārpus Rīgas	Kopā
2017.gada 31.decembrī			
2016.gada 31.decembrī ⁵³			
2015.gada 31.decembrī			

⁵³ Tirgus daļas uz 2016.gada 31.decembri aprēķinātas balstoties uz pieņēmumu, kur tika izmantots SIA "Latnet" sniegto VPN gala posmu skaits uz 2017.gada 31.decembri

Tāpat kā tas ir mazumtirdzniecības līmenī, SIA "Tet" tirgus daļas vairumtirdzniecības līmenī un to dinamika Rīgā neliecina par dominējošu stāvokli. SIA "Tet" tirgus daļas trīs gadu periodā ārpus Rīgas ir svārstīgas un ir robežās no 41.09% līdz 53.24%. Ņemot vērā Vadlīnijas, Regulators analizē papildus kritērijus, kas palīdz novērtēt komersanta ietekmi tirgū 4. Regulators turpmākam vērtējumam apskata vairākus kritērijus: šķēršļus ienākšanai un elektronisko sakaru tīkla pārklājuma paplašināšanai, kontroli pār būtisku infrastruktūru, tehnoloģiska rakstura priekšrocības, nepietiekamu kompensējošu pirkjspēju, mēroga un apjoma ekonomikas priekšrocības, kuru analīze ietver arī komersanta absolūto un relatīvo lielumu un priviligiētu piekļuvi finansiālajiem resursiem. Tā kā tirgus 4 ir abstrakts un tiek vērtēts, vai augstas kvalitātes piekļuves tirgū mazumtirdzniecības līmenī ir efektīva konkurence, tad iepriekšminētie kritēriji lielākoties tiek vērtēti mazumtirdzniecības kontekstā. Ja tie ir vērtēti vairumtirdzniecības tirgus 4 kontekstā, tad tas attiecas uz tirgus 4 pakalpojumu sniegšanu citiem komersantiem un savai mazumtirdzniecības daļai.

6.5. Šķēršļi ienākšanai tirgū vai elektronisko sakaru tīkla pārklājuma paplašināšanai

Situācijās, kad jauni komersanti vēlas ienākt tirgū 4 (vairumtirdzniecības vai mazumtirdzniecības līmenī), tos attur būtiski strukturālie šķēršļi, kādi bieži vien vēsturiskam operatoram nerodas. Lai jauns komersants uzsāktu sniegt tirgus 4 pakalpojumus (citiem komersantiem vai savai mazumtirdzniecības daļai), tam būtu nepieciešamas ievērojamas investīcijas sava elektronisko sakaru tīkla izveidošanai.

Infrastruktūras izbūve ir ļoti darbietilpīga, kas nozīmē arī lielu resursu patēriņu un jau pastāvošas infrastruktūras dublēšanu. Infrastruktūras (it īpaši inženiertehniskās) izbūve tāpēc var būt kā būtisks šķērslis ienākšanai tirgū un tikai komersants ar lielu pieejamu finanšu līdzekļu apjomu var atļauties būvēt savu infrastruktūru, tai skaitā piekļuves tīklu. Izbūvēta piekļuves infrastruktūra nozīmē arī neatgūstamās izmaksas⁵⁴ gadījumā, kad galalietotājs, kam komersants ir izbūvējis piekļuves infrastruktūru, atsakās no šī pakalpojuma sniedzēja, jo alternatīvas tās izmantošanas iespējas nepastāv.

Tomēr teritorijās, kur ir lielāks iedzīvotāju blīvums, laika gaitā ir izveidojušies vairāki lielāki vai mazāki dalībnieki ar savu infrastruktūru, kas ir aktīvi tirgū, tādā veidā radot konkurences apstākļus. Būvējot elektronisko sakaru tīklu, izmaksas uz vienu galalietotāju ir atkarīgas no iedzīvotāju blīvuma un tirgus 4 kontekstā arī no ekonomiski aktīvo vienību blīvuma⁵⁵. Jo lielāks ir iedzīvotāju un ekonomiski aktīvo vienību blīvums, jo vairāk ekonomiski aktīvo vienību ir iespējams sasniegt. Rīga ir visblīvāk apdzīvotākā teritorija visā valstī ar vislielāko ekonomiski aktīvo vienību blīvumu. Tātad arī Rīgā izmaksas, būvējot savus elektronisko sakaru tīklus bija zemākas nekā ārpus Rīgas.

Ja jauns komersants Rīgā vēlētos ienākt tirgū 4, šķēršļi ienākšanai tirgū vēl arvien būtu lieli. Tomēr, vērtējot tirgus 4 dalībnieku skaitu un tirgus daļas, secināms, ka ir pietiekami daudz komersantu, kuri ir jau pārvarējuši šķēršļus ienākšanai tirgū un spējuši pietiekami nostiprināt savu pozīciju augstas kvalitātes piekļuves tirgū mazumtirdzniecības līmenī. Var arī secināt, ka Rīgā ir pārvarētas barjeras ienākšanai tirgū un ir sasniegts tirgus piesātinājums.

Latvijas teritorijā ārpus Rīgas arī pastāv uz infrastruktūru balstīta konkurence. Tajās vietās, kur nav iespējams nodrošināt optisko vai vara kabeli, tiek nodrošināti augstas kvalitātes piekļuves pakalpojumi pa radioviļņiem. Latvijas teritorijā ārpus Rīgas citi komersanti arī rada konkurences

⁵⁴ *angļu val. - sunk costs*

⁵⁵ *angļu val. - business density*

spiedienu vēsturiskajam operatoram, bet salīdzinot ar Rīgu, tas ir vājāks. Var secināt, ka šķēršļi ienākšanai tirgū ārpus Rīgas arī lielā mērā ir jau pārvarēti.

Gan šķēršļus ienākšanai tirgū, gan elektronisko sakaru tīkla pārklājuma paplašināšanai atvieglo aktīvs tirgus 4, kur vairāki komersanti brīvprātīgi nodrošina Ethernet tehnoloģijas gala posmus citiem komersantiem. Uz 2017.gada 31.decembri nodrošināto gala posmu vairumtirdzniecībā citiem komersantiem īpatsvars bija 5.05% no visiem augstas kvalitātes piekļuves pakalpojumu gala posmiem/aktīvām piekļuves līnijām un 10.63% no visiem nomāto līniju un VPN nodrošināto pakalpojumu gala posmiem. Šāds īpatsvars ir vērtējams tādā līmenī, kas ir salīdzinoši liels. Šāda gala posmu nodrošināšana vairumtirdzniecībā ir pieaugusi un vairums gala posmu tika nodrošināti tieši ārpus Rīgas (64.3%), nevis Rīgā (35.7%). Var secināt, ka šķēršļi ienākšanai tirgū 4 un elektronisko sakaru tīkla paplašināšanai ārpus Rīgas ir vērtējami kā zemi.

Lai operatori varētu paplašināt savus elektronisko sakaru tīklus, tie var izmantot piekļuvi kabeļu kanalizācijai un stabiem, ko regulē Elektronisko sakaru likums⁵⁶, būtiskas ietekmes tirgū regulēšanas ietvars (tirgus 3a), kā arī Ātrdarbīga elektronisko sakaru tīkla likums. Piekļuvei kabeļu kanalizācijai ir būtiska loma elektronisko sakaru tīklu izvēršanai, bet tā galvenokārt attiecas uz pilsētām un blīvāk apdzīvotām teritorijām. Piekļuve stabiem attiecas galvenokārt uz lauku teritorijām. Latvijā 6 komersanti salīdzinoši nelielos apjomos nodrošina piekļuvi kabeļu kanalizācijai, bet neviens komersants nenodrošina piekļuvi stabiem.

Šķēršļus ienākšanai tirgū vai elektronisko sakaru tīkla pārklājuma paplašināšanai atvieglo arī Ātrdarbīga elektronisko sakaru tīkla likums, kas nosaka gan elektronisko sakaru pasīvās infrastruktūras īpašniekiem, gan citu nozaru (piemēram, enerģētika, gāze u.c.) infrastruktūras īpašniekiem pienākumu dot komersantiem piekļuvi savai infrastruktūrai, ja no tā ir pamatots pieprasījums izvietot tur optiskās šķiedras kabeli vai savas iekārtas elektronisko sakaru pakalpojumu sniegšanai. Šobrīd Latvijā tiek izmantota arī citu nozaru infrastruktūra. Tā piemēram, SIA "Tet" ir izvietojis optiskās šķiedras kabelus elektroenerģijas augstsprieguma gaisvadu tīklos. SIA "Telia Latvija" un valsts akciju sabiedrība "Latvijas dzelzceļš", vienotais reģistrācijas numurs: 40003032065, juridiskā adrese: Gogoļa iela 3, Rīga, LV-1050, kopīgi ir izbūvējuši optiskās šķiedras kabeli gar dzelzceļu. Pastāv arī citi infrastruktūras kopīgas izmantošanas gadījumi. Komersanti arī mēdz būvēt savu infrastruktūru gar ceļiem, jo tādā gadījumā nav nepieciešamas zemes īpašnieku atļaujas, kas ir ļoti garš, sarežģīts process un izmaksu ziņā neizdevīgs.

Par esošo infrastruktūras kopīgu izmantošanu komersanti ar citu infrastruktūru īpašniekiem bija vienojušies vēl pirms iepriekšminētā regulējuma spēkā stāšanās. Tomēr, būtu vēlams plašāka infrastruktūras izmantošana, it īpaši attiecībā uz optisko kabeļu izvietošanu.

Papildus, jāņem vērā arī apstākļi, ka galalietotāju paradumu dēļ, komersantiem vairs var nebūt vēlme ienākt tirgū, nodrošinot nomātās līnijas vai pat VPN, jo galalietotājiem ir mainījušies paradumi, pārejot uz mākoņpakalpojumu izmantošanu vai organizējot pašiem savus VPN tīklus.

Nemot vērā tirgus 4 struktūru gan mazumtirdzniecības, gan vairumtirdzniecības līmenī, Regulators secina, ka šķēršļi ienākšanai tirgū lielā mērā ir pārvarēti. Secināms, ka būtiski šķēršļi ienākšanai tirgū un elektronisko sakaru tīkla pārklājuma paplašināšanai ir zemi, jo pastāv brīvprātīga Ethernet tehnoloģijas gala

⁵⁶ Attiecas uz piekļuves kabeļu kanalizācijas regulēšanu.

posmu nodrošināšana vairumtirdzniecībā (pārsvārā ārpus Rīgas), tai skaitā, izmantojot radioviļņus vietās, kur nav vēl izbūvēti optikas tīkli, kā arī pastāv piekļuves fiziskai infrastruktūrai regulējums.

Nemot vērā Latvijā esošos apstākļus šķēršļi ienākšanai tirgū var arī tikt uzskatīti par nebūtisku kritēriju, jo komersanti analizēto tirgu var uzskatīt par neatraktīvu galalietotāju paradumu dēļ.

6.6. Nepietiekama kompensējošā pirktspēja

Regulators uzskata, ka nepieciešams analizēt, vai pastāv kompensējošā pirktspēja pret vislielāko komersantu - SIA „Tet”. Lai analizētu kompensējošo pirktspēju ir nepieciešams nošķirt šādus divus gadījumus:

- kompensējošā pirktspēja galalietotāju līmenī;
- kompensējošā pirktspēja vairumtirdzniecības līmenī.

Kompensējošā pirktspēja galalietotāju līmenī

Kompensējošā pirktspēja galalietotāju līmenī pastāv tad, kad galalietotājam ir iespēja mainīt savu operatoru vai gadījumā, ja pastāv tādi apstākļi, kas ierobežo komersantu ar BIT rīkoties neatkarīgi no galalietotājiem un citiem komersantiem.

Regulators jau konstatēja, ka blīvāk apdzīvotās teritorijās, it īpaši Rīgā parasti pastāv vairākas alternatīvas infrastruktūras. Galalietotājiem ir iespējams mainīt operatoru un pat izvēlēties sev piemērotāko, kas atbilst galalietotāja prasībām. Attiecībā uz teritorijām ārpus Rīgas, lai gan mazāk izteikta, arī tur pastāv infrastruktūras konkurence. Vērtējot nodrošināto Ethernet gala posmu citiem komersantiem (tirgus 4 pakalpojumu vairumtirdzniecības līmenī) īpatsvaru uz 2017.gada 31.decembri, tad vairums gala posmu tika nodrošināti tieši ārpus Rīgas (64.3%), nevis Rīgā (35.7%). Ņemot to vērā, kompensējošā pirktspēja pastāv ne tikai Rīgā, bet arī ārpus tās.

Ņemot vērā galalietotāju paradumus attiecībā uz alternatīvu un inovatīvu pakalpojumu pieejamību, galalietotājiem no nomātām līnijām vai VPN pārejot uz publisko interneta piekļuves pakalpojumu ar mākonpakalpojumu vai SD-WAN izmantošanu, var secināt, ka pastāv kompensējošā pirktspēja attiecībā pret SIA “Tet”. SIA “Tet” ne Rīgā, ne ārpus Rīgas nevar rīkoties neatkarīgi no galalietotājiem un citiem komersantiem. Galalietotāji var pāriet un arī ir jau pārgājuši pie jebkura no operatoriem, kuri nodrošina publisko interneta piekļuves pakalpojumu vai var izvēlēties citu komersantu, kurš nodrošina augstas kvalitātes piekļuves pakalpojumus. Paredzams, ka galalietotāji arī turpmāk meklēs ekonomiski izdevīgākus risinājumus, pārejot uz alternatīvu pakalpojumu izmantošanu. Tāpēc paredzams, ka augstas kvalitātes piekļuves tirgū mazumtirdzniecības līmenī kompensējošā pirktspēja pastāvēs arī turpmāk. Paredzams, ka gan nomātās līnijas, gan VPN būs nišas tirgus pakalpojumi, kurus izmantos tikai galalietotāji ir īpaši specifiskām kvalitātes prasībām.

Kompensējošā pirktspēja vairumtirdzniecības līmenī

Kaut gan SIA “Tet” tiek regulēta, tā nenodrošina nomāto līniju gala posmus vairumtirdzniecībā, lai citi komersanti varētu sniegt nomāto līniju pakalpojumus mazumtirdzniecībā. Citiem komersantiem pastāv interese noslēgt līgumu par gala posmu izmantošanu. Tā kā Latvijā ir

brīvprātīga Ethernet tehnoloģijas gala posmu nodrošināšana citiem komersantiem (10.63% no visiem nomāto līniju un VPN nodrošināto pakalpojumu gala posmiem), tad var secināt, ka pastāv kompensējošā pirktspēja vairumtirdzniecības līmenī gan Rīgā, gan ārpus Rīgas. Tā ka izmantotā pārraides vide ir arī radioviļņi, tad ir iespējams nodrošināt augstas kvalitātes piekļuves pakalpojumus arī vietās, kur nav ierīkoti vara vai optiskās šķiedras kabeli.

Regulators secina, ka kompensējošā pirktspēja ir pietiekama.

6.7. Kontrole pār būtisku infrastruktūru un tehnoloģiska rakstura priekšrocības

Būtiska infrastruktūra ir elektronisko sakaru tīkla daļa dažādu pakalpojumu nodrošināšanai fiksētā vietā tirgū, un to nav iespējams ātri dublēt.

Lai vērtētu SIA "Tet" un alternatīvo operatoru kontroli pār būtisku infrastruktūru, Regulators analizē, cik liela mēroga infrastruktūra operatoriem pieder. Konkrēti, Regulators analizē pasīvās infrastruktūras (kabeļu kanalizāciju un stubus) un piekļuves tīkla (metālisko un optisko līniju) īpatsvaru. Iepriekšminētos rādītājus skatīt tabulās 12, 13, un 14.

Tabula 12: Lielāko kabeļu kanalizācijas infrastruktūras īpašnieku īpašumā esošais trases garums, km

Tet	
LMT	
LVRTC	
Ostkom	
RETN Baltic	

Tabula 13: Lielāko stubu infrastruktūras īpašnieku īpašumā esošo stubu skaits

Tet	
Latvijas Dzelzceļš	

Tabula 14: Lielāko piekļuves tīkla infrastruktūras īpašnieku īpašumā esošais metālisko un optisko piekļuves tīkla līniju garums, km

Tet	
LVRTC	
Baltcom	
Latvenergo	
Mīts LV	

Elektronisko sakaru nozare attīstās strauji, kā rezultātā komersantiem nepārtraukti nepieciešams investēt ne tikai jaunas infrastruktūras izveidē, bet arī esošās infrastruktūras modernizēšanā. SIA "Tet" infrastruktūra ir vislielākā Latvijā un tā ir būtiski lielāka salīdzinot ar citiem komersantiem. SIA "Tet" ir vislielākā kabeļu kanalizācijas infrastruktūras īpašniece, kas dod SIA "Tet" būtisku priekšrocību modernizēt elektronisko sakaru tīklu vai paplašināt tā pārklājumu. Kaut gan dažiem alternatīvajiem operatoriem ir savi nelieli kabeļu kanalizācijas

tīkli, kā minēts iepriekš, alternatīvie operatori pārsvarā piekar kabelus pāri ielām un starp ēkām, un piestiprina tos pie ēku fasādēm. SIA „Tet” atrodas privilīģētākā stāvoklī salīdzinot ar alternatīvajiem operatoriem, jo tās rīcībā ir būtiski lielāka pazemes inženiertehniskā infrastruktūra.

SIA „Tet” ir vēsturiski attīstīts elektronisko sakaru tīkls pamattīkla un piekļuves tīkla līmenī. Aplūkojot metālisko un optisko piekļuves tīkla garumu kilometros, tad SIA „Tet” ir būtiski lielāks piekļuves (vara un optikas) tīkls salīdzinot ar citiem komersantiem. Augstas kvalitātes piekļuves tirgū kā pārraides vide ir iekļauti arī radioviļņi. Lielākie bezvadu piekļuves tīkla nodrošinātāji, kas darbojas augstas kvalitātes piekļuves tirgū mazumtirdzniecības un vairumtirdzniecības līmenī, uz 2017.gada 31.decembri bija SIA „Latnet Serviss”, SIA „Latnet”, LVRTC, SIA „Telia Latvija” un SIA „Tet”. Attiecībā uz bezvadu piekļuves tīkla nodrošināšanu SIA „Tet” ir trešais lielākais komersants.

Nemot vērā iepriekš minēto, gan Rīgā, gan ārpus Rīgas SIA „Tet” ir zināmas priekšrocības attiecībā uz infrastruktūru. Tomēr Rīgā ir vairākas alternatīvas infrastruktūras, kas spēj nodrošināt līdzvērtīgu augstas kvalitātes piekļuves pakalpojumu galalietotājiem, kā to nodrošina SIA „Tet”.

Latvijas teritorijā ārpus Rīgas citi komersanti arī rada konkurences spiedienu vēsturiskajam operatoram, bet salīdzinot ar Rīgu, tas ir vājāks. Tomēr galalietotāju paradumi ir mainījušies gan Rīgā, gan ārpus Rīgas. Nomātās līnijas ir zaudējušas savu aktualitāti visā Latvijas teritorijā un paredzams, ka tendence turpināsies. Paredzams, ka VPN, kurus izveido un nodrošina operatori, nākotnē arī zaudēs savu aktualitāti. SIA „Tet” tirgus daļas ārpus Rīgas ir svārstīgas, bet jāņem vērā, ka ārpus Rīgas SIA „Tet” ir lielākais citu komersantu nodrošināto gala posmu vairumtirdzniecībā saņēmējs. Saskaņā ar Regulatora rīcībā esošo informāciju, uz 2017.gada 31.decembri no visiem citu komersantu sniegtajiem gala posmiem SIA „Tet”, ārpus Rīgas SIA „Tet” saņemto gala posmu skaits sastādīja [redacted]%, kas varētu nozīmēt, ka SIA „Tet” nevar pilnībā izmantot tās priekšrocības attiecībā uz kontroli pār būtisku infrastruktūru un tehnoloģiska rakstura priekšrocībām ārpus Rīgas. Bieži vien juridisku personu kāda no biroja vai telpu atrašanās vietām ir nomaļus, kur SIA „Tet” esošā infrastruktūra nav pieejama.

Regulators konstatē, ka SIA „Tet” pieder būtiska infrastruktūra. Tomēr tirgus analīzes dati rāda, ka alternatīviem operatoriem ir pietiekami attīstīti piekļuves tīkli un kapacitāte, kā arī galalietotāju paradumu izmaiņas neļauj SIA „Tet” rīkoties neatkarīgi no citiem komersantiem un galalietotājiem. Secināms, ka tirgū 4 SIA „Tet” nevar pilnībā izmantot kontroli pār infrastruktūru un tehnoloģiska rakstura priekšrocības.

6.8. Mēroga un apjoma ekonomikas priekšrocības

Mēroga un apjoma ekonomikas priekšrocības attiecas uz potenciālām priekšrocībām, kuras lieliem operatoriem ir attiecībā pret mazākiem. Būtībā SIA „Tet” kā vēsturiskajam operatoram ir nozīmīgas un praktiskas priekšrocības attiecībā pret alternatīvajiem operatoriem tā mēroga un vēriena ekonomikas dēļ. SIA „Tet” ir vislielākais fiksētā tīkla operators ar kopējiem ieņēmumiem elektronisko sakaru nozarē 2018.gadā – [redacted] milj. EUR. Otrā lielākā fiksētā platjoslas piekļuves sniedzēja SIA „BALTCOM” kopējie ieņēmumi elektronisko sakaru nozarē 2018.gadā bija [redacted] milj. EUR. Citu fiksētās platjoslas pakalpojumu sniedzēju kopējo ieņēmumu elektronisko sakaru nozarē īpatsvars ir vēl mazāks.

SIA „Tet” vēsturiskā operatora statuss ir arī cēlonis tās ekonomiskās darbības vērienā. SIA „Tet” papildus augstas kvalitātes piekļuves pakalpojumiem piedāvā ļoti plašu pakalpojumu klāstu gan mazumtirdzniecībā, gan vairumtirdzniecībā. SIA „Tet” ir liels komersants ar vislielāko

galalietotāju bāzi un privilīģētu pieeju finanšu resursiem, kas nepieciešama elektronisko sakaru tīklu uzturēšanai un modernizēšanai.

Tomēr SIA „Tet” nomāto līniju skaits mazumtirdzniecībā ir būtiski samazinājies un tas arī turpina samazināties. Katru gadu ieņēmumiem samazinoties, SIA „Tet” ieņēmumu kritums no nomāto līniju pakalpojumu sniegšanas galalietotājiem 2018.gadā salīdzinājumā ar 2010.gadu ir ■%. SIA „Tet” ieņēmumu kritumu pa gadiem skatīt attēlā 1.

Papildus, jāņem vērā, ka SIA „Tet” ir samazinājušies tās kopējie ieņēmumi elektronisko sakaru nozarē. Ja 2018.gadā tie bija ■ milj. EUR, tad 2017.gadā – ■ milj. EUR un 2016.gadā – ■ milj. EUR.

Neskatoties uz SIA „Tet” ekonomiskās darbības vērienu, SIA „Tet” nevar pilnībā izmantot tās mēroga un apjoma ekonomikas priekšrocības attiecībā uz augstas kvalitātes piekļuves pakalpojumiem ne Rīgā, ne ārpus Rīgas, jo ir būtiski mainījusies tirgus struktūra un galalietotāju paradumi visā Latvijas teritorijā.

Regulators secina, ka galalietotāju pieprasījuma izmaiņas un alternatīvo operatoru pielāgošanās tirgus apstākļiem neļauj SIA „Tet” pilnībā izmantot tās mēroga un apjoma ekonomikas priekšrocības.

6.9. Rezultāti

Lai noteiktu ģeogrāfisko mērogu, bija nepieciešams veikt pilnu tirgus analīzi. Regulators uzskata, lai gan konkurences spiediens uz SIA „Tet” ārpus Rīgas ir vērtējams kā vājāks nav nepieciešams ģeogrāfiski nodalīt Rīgu un ārpus Rīgas un noteikt atsevišķus ģeogrāfiskos tirgus. Ģeogrāfiskais mērogs ir Latvijas Republikas teritorija.

Tā kā tirgus 4 ir abstrakts un tiek vērtēts, vai augstas kvalitātes piekļuves tirgū mazumtirdzniecības līmenī ir efektīva konkurence, tad tirgus analīzes kritēriji lielākoties tika vērtēti mazumtirdzniecības kontekstā. Ja tie tika vērtēti vairumtirdzniecības tirgus 4 kontekstā, tad tas attiecas uz tirgus 4 pakalpojumu sniegšanu citiem komersantiem un savai mazumtirdzniecības daļai.

Regulators uzskata, ka šķēršļi ienākšanai tirgū lielā mērā ir pārvarēti vai galalietotāju paradumu dēļ, tie var tikt uzskatīti par nebūtiskiem. Pastāv arī brīvprātīga Ethernet tehnoloģijas gala posmu nodrošināšana vairumtirdzniecībā, tai skaitā, izmantojot radioviļņus vietās, kur nav vēl izbūvēti optikas tīkli, kā arī pastāv piekļuves fiziskai infrastruktūrai regulējums, kas mazina šķēršļus ienākšanai tirgū un elektronisko sakaru tīkla pārklājuma paplašināšanai. Ņemot vērā tirgus struktūras izmaiņas un citu komersantu nodrošinātos tirgus 4 pakalpojumus vairumtirdzniecībā, kompensējošā pirktspeja gan galalietotāju, gan vairumtirdzniecības līmenī ir pietiekama.

Regulators konstatēja, ka SIA „Tet” pieder būtiska infrastruktūra. Tomēr alternatīviem operatoriem ir pietiekami attīstīti piekļuves tīkli un kapacitāte, kā arī galalietotāju paradumu izmaiņas neļauj SIA „Tet” rīkoties neatkarīgi no citiem komersantiem un galalietotājiem. Secināms, ka tirgū 4 SIA „Tet” nevar pilnībā izmantot kontroli pār infrastruktūru un savas tehnoloģiska rakstura priekšrocības. Galalietotāju pieprasījuma izmaiņas un alternatīvo operatoru pielāgošanās tirgus apstākļiem analizējamā tirgū neļauj SIA „Tet” pilnībā izmantot arī tās mēroga un apjoma ekonomikas priekšrocības.

Ņemot vērā iepriekš minēto un veikto tirgus analīzi, Regulators uzskata, ka konkrētais tirgus 4 ir uzskatāms par tirgu ar efektīvu konkurenci un tajā nav nepieciešams *ex-ante* regulējums. Papildus, regulēt SIA "Tet" gala posmus, lai citi komersanti galalietotājiem varētu nodrošinātu nomātās līnijas vai VPN vairs nav nepieciešams, jo it īpaši nomātās līnijās kā pakalpojums ir zaudējis tā aktualitāti un paredzams arī, ka VPN pakalpojuma aktualitāte nepieaugs, bet drīzāk turpinās samazināties.

7. Saistības

Pirmajā tirgus analīzes kārtā Regulators tirgū 4 noteica vienu komersantu ar BIT – SIA "Tet" un ar Lēmumu 55 piemēroja tai saistības. Otrajā tirgus analīzes kārtā Regulators uzskatīja, ka ar Lēmumu 55 SIA "Tet" noteiktās saistības un pienākumi ir jāsaglabā, kā arī nav nepieciešams noteikt jaunas saistības un pienākumus. Trešajā tirgus analīzes kārtā Regulators uzskatīja, ka iepriekš noteiktās saistības un pienākumi SIA "Tet" ir jāsaglabā, bet ir nepieciešams SIA "Tet" noteikt jaunas saistības un pienākumus, un pieņēma Lēmumu 120.

Atbilstoši Ieteikumam 2014, Vadlīnijām un tirgus analīzes principiem, konkurences apstākļu vērtēšana augstas kvalitātes piekļuves pakalpojumu tirgū mazumtirdzniecības līmenī bija tirgus 4 analīzes sākumpunkts, kurā Regulators konstatēja efektīvu konkurenci. Tika vērtētas tirgus daļas mazumtirdzniecības līmenī un dažādi kritēriji. Papildus situācijas analīzei, tika vērtētas arī tirgus daļas vairumtirdzniecībā un kur nepieciešams tika veikts dažādu kritēriju vērtējums. Tirgus analīzes rezultātā augstas kvalitātes piekļuves pakalpojumu tirgus mazumtirdzniecības līmenī ir atzīstams par tirgu ar efektīvu konkurenci. Padziļināta analīze vairumtirdzniecības līmenī to apstiprina. Tirgus struktūras izmaiņas, galalietotājiem pārejot uz alternatīvu mākoņpakalpojumu izmantošanu vai pašiem savu VPN izveidošanu, liecina, ka *ex-ante* iejaukšanās tirgū 4 nav nepieciešama. Saskaņā ar ESL 31.panta trešo daļu, ja Regulators konstatē, ka tirgū ir efektīva konkurence, tas nepiemēro vai atceļ speciālās prasības komersantiem ar būtisku ietekmi tirgū.

Regulators secina, ka nepieciešams atcelt visas ar Lēmumu 55 un Lēmumu 120 SIA "Tet" noteiktās saistības. Ņemot vērā to, ka šobrīd SIA "Tet" nenodrošina nomāto līniju gala posmus citiem komersantiem atbilstoši analogo un ciparu nomāto līniju gala posmu vairumtirdzniecības pamatpiedāvājumam un Ethernet nomāto līniju gala posmu vairumtirdzniecības pamatpiedāvājumam, Regulators secina, ka SIA "Tet" noteikto saistību atcelšanai nav nepieciešams piemērot pārejas periodu, jo saistību atcelšana neietekmēs ne citus komersantus, ne galalietotājus. Regulators plāno, ka SIA „Tet” ar Lēmumu 55 un Lēmumu 120 piemērotās speciālās prasības (saistības) zaudēs spēku no lēmuma par speciālu prasību (saistību) atcelšanas brīža.

8. Nacionālā konsultācija

Šī ziņojuma publiskojamā versija ir publicēta Regulatora tīmekļvietnē. Priekšlikumus un komentārus lūdzam Regulatoram iesniegt rakstveidā, kā arī elektroniskā formā, nosūtot tos uz elektroniskā pasta adresi sprk@sprk.gov.lv līdz 2019.gada 24.jūlijam. Ierobežotas pieejamības informācijas gadījumā lūdzam to norādīt un pievienot šo informāciju atsevišķā pielikumā.

9. Konkurences padomes viedoklis

Regulators ir nosūtījis šo ziņojumu Konkurences padomei priekšlikumu un komentāru sniegšanai.

10. Eiropas Savienības mēroga konsultācija

Pēc konsultēšanās ar tirgus dalībniekiem un Konkurences padomi, Regulators nosūtīs šo ziņojumu EK, Eiropas Savienības dalībvalstu regulatoriem un BEREC viedokļa sniegšanai.

Priekšsēdētājs

R. Irklis